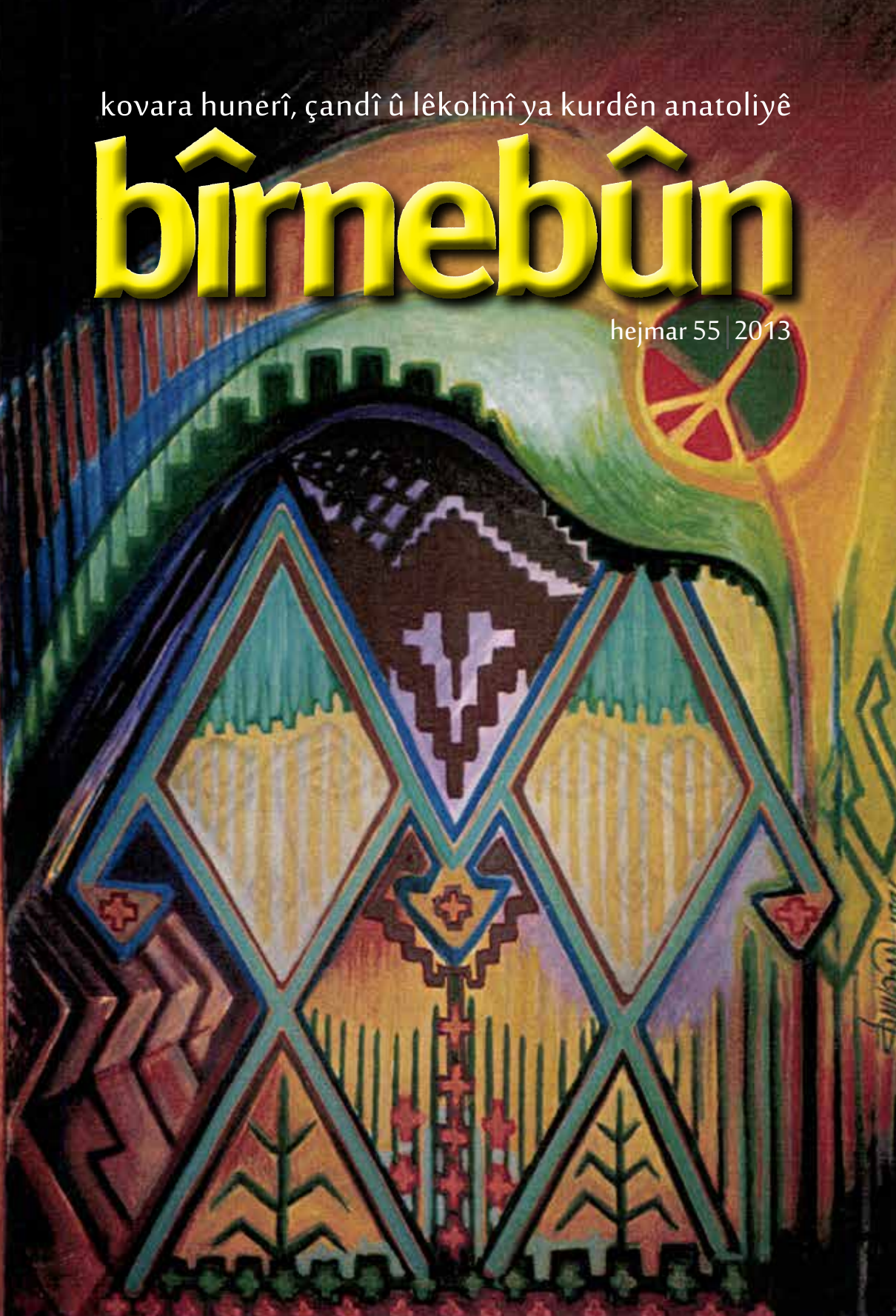

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliyê

bîrnebûn

hejmar 55 | 2013

MIZGÎNÎ BO ZAROKAN!

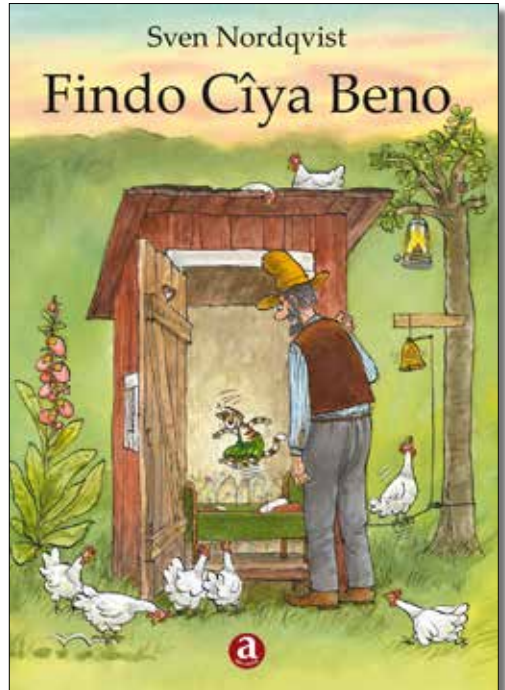
Kitêbeka nû bi herdu dialektên kurdî; kirmanckî û kurmancî di wê payîzê de derdikeve.

Kirmanckî

Semedo ke Findo her serê sibayî saete çar de cile ser o xo hol keno û ey hîşyar keno Dat Mendo ney ra eciz beno. O vano eke Findo xoholkerdişê serê sibayî nêterikno ganî cîya bibo.

Findo nê fikrê Dat Mendoyî rast veyneno. O wext o çend biwazo hende şîyêno xo hol biko. Labelê tena mendiş rasta zî weş o gelo? Eke merdim luyan zî bifikirîyo beno ke tikê xeter bo zî...

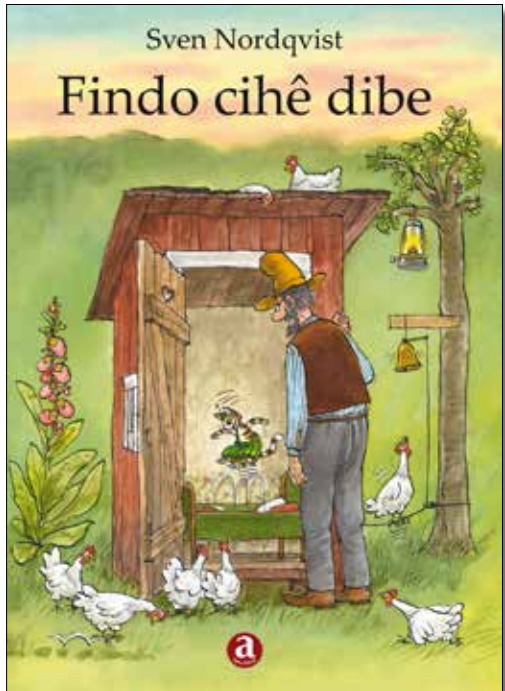
ISBN: 978-91-86139-64-3

Kurmancî

Ji ber ku Findo li saet çarê sibehan hertim xwe hildavêje û wî ji xewê şiyar dike Mam Mendo êdî diweste. Ew dibêje, ku Findo dev ji hilavêtina xwe bernede, ew ê bikin ku textê wî yê razanê ji hundir derxînin. Û li gor Findo ev hizireke baş e. Wê gavê heta ku bixwaze ew ê xwe hilbavêje. Lê ma bi rastî jî mayîna bi tena serê xwe tiştêkî xweş e? Dibe ku ji ber hatina roviyan xeteriya xwe jî hebe...

ISBN: 978-91-86139-63-6

Bîranîna Dr. Nebî Kesen

Belgefîlma Mim kî yim?

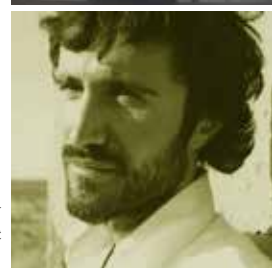

Roja Zimanê Dayikê ya Navneteweyî (RZDN)

Kongra KURD-DERê

Hevpeyvînek bi Zagros Çetinkaya re

Li Bakur dersên hîlbijartî

Kurmancîya malê,
yan kurmancîya mamostayî/yê?

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.
Sê mehan carekê derdikeve / Üç ayda bir çıkar.

Utges av Apec Förlag AB
hejmar 55 | 2013

Ansvarig utgivare: Ali Çiftçi
Edîtor: Ali Çiftçi, Seyfi Doğan, Muzaffer Özgür

Koma redaksiyonê

A. Çiftçi, Dr. Mikailî, H. Erdoğan, M. Bayrak, İ. Türkmen,
M. Duran, Muzaffer Özgür, Nuh Ateş, Sefoyê Asê, Vahit
Duran, Mem Xelikan, Mustafa Mıh, Özgür Kara û Yusuf Polat

Adress

Navnîşana li Swêdê
Box: 8121, SE 163 08, Spånga/Sverige
Telefaks: 0046-(0)8-761 24 90

E-post

info@birnebun.com

Internet:

www.birnebun.com / www.birnebun.eu

Têkili/İlişki

Danimarka: İrfan Baysal, 0045-27 11 58 83

Belavkirin / Dağıtım

Ewropa:
Muzaffer Özgür
Bîrnebûn
Postfach 900348, 51113 Köln / Almanyay
Tfn: 0049-172 298 24 51

Türkiye

İstanbul
Selahattin Bulut/Medya Kitapevi
İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 130/6, Beyoğlu

Biha/Fiyatı:

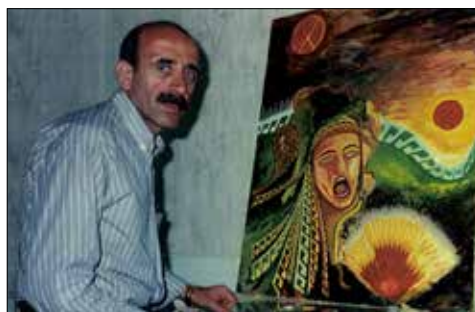
Europa: 5 Euro
Türkiye: 5 YTL

Abone

Swêd: 400 SEK • Almanyay 40 Euro
Welatên din ên Ewropayê: 50 Euro

İsveç hesap numarası: (Bîrnebûn) bankgiro: 402-2224
Ji bo aboneyên li derveyî Swêdê / İsveç dışındaki aboneler için
APEC, "Bîrnebûn" Bankgiro—Stockholm/Sweden
SWIFT: **HANDESS**
IBAN: **SE07 6000 0000 0002 6588 5078**

Çap / Baskı: Apec—Tryck AB

Süleyman Danişman 1948an li gundê Çakan (Akarbaşı) ya qeza Karakoçan a Elezîzê hatiye dinê. 1971an de dibe mamoste û sê salan wek mamosteyê dibistana sereteyî, kar dike. Piştre li Stenbolê enstîtûta bilind a hunera wêna xilas dike. 26 salan wek mamosteyê wênan kar dike. Süleyman, li welêt di gelek dezgehên kurdan ên çandî û hunerî de aktîv dixebite. Ji ber van xebatên xwe cara yekem 1982an de li "*Diyanbekir-5 nolu*"yê de tê hepis kirin. Careka din ji ber xebatên xwe yê siyasî-çandî 1994an de tê girtin û demekê di girtihegê de dimîne û çyê sal tê berdan. Dûre di dawa KUM ê de 12,5 sal ceza jê ra derdikeve û bêçare dimîne, derdikeve derveyî welêt û li Swîsrê bi cih dibe.

Süleyman di gelek pêşengehên hunerî yê wêneyan de, hem li welêt û hem jî li Swîsrê beşdar bûye.

Birêz Süleyman hemû kataloga xwe jî bo kovara me pêşkeş kiriye. Wêneya li ser bergê, yek ji hunera wî ye.

Her nivîskar berpirsê nivîsa xwe ye.

Mafê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Bîrnebûnê re tînin, serrast û kurt bike. Ger nivîs çap nebin jî, li xwedîyan nayên vegeandin.

Waqfa Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û
Komela Ziman li Almanyayê piştgirên kovarê ne.

Naverok

6	36
Ji Bîrnebûnê	Şopên dema xatirxwastinekê-III
Alî Çiftçî	Nuhê Hecî Malê Herşîd
7	43
Parastina bi kurdî: Çiya za jê mişkek ket!	Bîranîna Dr. Nebî Kesen
Nuhê Hecî Malê Herşîd	Alî Çiftçî
9	45
Hevdîtînên li Îmralîyê	Kurmancîya malê, yan kurmancîya mamostayî/yê?
Alî Çiftçî	Remzî Kerîm
13	56
Kongra KURD-DERê	Parsekên Kurdistanî li Îskandînavyê
Mem Xelîkan	Rohat Alakom
16	62
Zilma Îlonê li Anatoliyê	Hevpeyvînek bi Zagros Çetinkaya re
Muzaffer Özgür	Alî Çiftçî
20	66
Li Bakur dersên hîlbijartî	Li tenîstê jîyanê
Amed Tîgrîs	Zagros Çetînkaya
24	68
Helbest	Alamura
Seyfî Doğan	Zagros Çetînkaya
26	70
Mim kî yim?	Zerdeştî
Esîn Akgül Güneş	Seyfî Doğan
29	72
Hestên Mehkûm	Ji Şoreş Reşî du kitêp
Xizan Şîlan	
31	73
Çend xwazka	Weşanxaneya RÛPELê bi du berhemên
Nuhê Hecî Malê Herşîd	giriş dest bi weşanê kir!
33	77
Ma ez jî dikanim kurdî binivîsînim?	Amed: erdnîgarî, dîrok, çand, derket
Buco Demirsoy	

Ev hejmara di roja 21 sibatê, roja Zimanê Dayikê ya Navnetewî de derdikeve. Ev roj bi taybetî bo me kurdên Bakûrê welêt, ên Anatoliyê û li derweyî welêt, rojeka girîng e ku divê em hinek li ser dawestînin.

21ê sibata sala 1999an de bi biryara UNESCO ku organeka Yekitiya Netevan (YN) e, bi navê IMLD *International Mother Language Day*, yanê Roja Zimanê Dayikê ya Navneteweyî (RZDN) li ser pêşniyaza Bangladeşîyan hat diyarkirin. Di 21ê sibata 1952ê de, ji bo ku zimanê bengalî ji li gel zimanê Pakistanê yê fermî, urdu, bibe zimanê fermî, xwendekaran xwepêşandaneke girseyî li dar xistibûn. Polîs êrîş biribû ser xwepêşandaran û 11 kes hatibûn kuştin. Bengladeşîyan têkoşîna xwe ya ji bo fermîbûna zimanê xwe yê zikmakî domandin. Hukumeta Pakistanê neçar ma ku di 1956ê de urdu û bengalî bi hev re li Pakistanê bibin zimanên fermî. 21ê sibatê, di têkoşîna ji bo bikaranîna mafê zimanê zikmakî de qonaxeka girîng e. Ji ber vê yekê UNESCOyê ev roj pejirand. Bangladeş 1971an ji Pakistanê veketiya û bû welatekî serbixwe.

Ev roj her sal li seranserê cîhanê bi çalakîyên pirrengî tê pîrozkirin. Ji bo ku girîngiya perwerdeya bi zimanê dayikê, pîrzimanî û pîrçandî, bêt parastin û pêşxistin, konferans, civînên taybet û festîvalên tînê organîze kirin.

Armancên vê rojê ev in:

- Balkişandina ser mafê perwerdeya bi zimanê zikmakî (dayikê)
- Bilindkirina famdariya ji bo civakeka pîrçandî
- Bilindkirina toleransa li hember mirovên cihêreng

Sekreterê giştî ya UNESCO, Îrina Bokova ji bo vê rojê dibêje:

"Pîrzimanî kaniya hêz û îmkana mirovahîyê ye. Ev aliyên me yên pîrçandinî, fikirandin, nûkrîna dîtinan, tolerans û guhartinan pêş dixê"

Programa IMLDya 2013an wek tema; bi destxistina materialên ji bo perwerdeya bi zimanê dayikê hêsan be, hemû welatên endamên YN haydar dike ku bo pêşdabirina perwerdeya bi zimanê zikmakî li hemû dezgehên perwerdeyî; ji hêlîna zarokan bigrê heta zanîngehan û medya, bîr peyda kirin, divê bîr dijîtalîzekirin û çapkirin.

Di derbarê vê rojê de li seranserê dinyayê bi hemû zimanên din meriv di malperên UNESCOyê de rastî adadariyan dibe. Di malpera UNESCO ya Tîrkiyê de, li ser vê rojê ti agahdarî tune ne. Pîr balkêş e ku heta niha, ne ji aliyê UNESCOya navend ve û ne ji aliyê kurdan ve ev nehatiye rexnekirin û bal nehatiye kişandin.

Di vê hejmarê de li ser ziman û perwerde û herwiha nivîsên ji pênûsên nû yên balkêş hatine weşandin.

Bi hêviya ev roja zimanê dayikê bi serkeftî be, bîmînin di xêr û xweşiyê de!

Ali Cîftî

Parastina bi kurdî:

Çîya za jê mişkek ket!

Nuhê Hecî Malê Herşîd (Nuh Ateş)

Bi guhêrîneke di pêşnûmaya qanûna dadgehkirinê (mehkemekirinê) da, beyî ku navê kurdî tê da derbas bibe, goya rê li ber parastina (berewaniya) bi kurdî jî bê vekirin.

Li gorê vê guhêrînê zimanê dadgehkirinê dîsa tirkî ye. Tenê ji xwendina îdîanameyê û miteleya esasî bi şûn da tawanbarkirî (sucdar) dikane bi devkî parastina xwe bi kurdî bîne ziman. Sewa vê gereke ku ew van şertan bicîh bîne: Qasî ku xwe pê ifade bike bi tirkî bizane û wergêrekî (tercumanekî) bi xwe ra bîne û bedelê wî ji kîsê xwe bide.

Ma tawanbarkirîyê xizan ê wergêrekî kurdîzan ji ku derê peyda bike? Tu dibêjî qey zaningeha wergêran ya zimanê kurdî li Tirkîyê heye.

Li ber tawanbarkirî yê tirkîzan du rê hene, ya ew ê ji parastina devkî ya bi kurdî fereget bike yan jî wergêrekî ji xwe ra peyda bike û bedelê wî helne ser xwe. Berdana bedelê wergêr bi ser tawanbarkirî da meriv dikane wekî cezakirineke

ji ber bikaranîna îmkana parastina bi kurdî va bihesibînê û wekî bêqimetkirina zimanê kurdî bibîne.

Wer xuya dike, ji guhêrîneke bi vê şeklê yek armanc jî ew e ku, tu belgeyên bi kurdî nekevin dosyayên dadgehê. Tawanbar dê parastina bi kurdî û bi devkî pêşkêş bike û wergêr jî wê bi devkî wergêrîna ser zimanê tirkî.

Wer tê fehmkirin ku kurdekî tawanbar û tirkînezan, ji ber şerta tirkîzanîyê, nikane ji vê îmkanê istifade bike. Lê di pratîkê da kurdekî tawanbar yê ku tenê çar gotinên tirkî dizane dê wekî tirkîzan bê qebulkirin û bikane ji vê îmkanê istifade bike, bêtî ku ew îdîaname û miteleya bi tirkî fehm bike.

Ma hetanî niha jî ne weng bû? Tawanbarên kurd yên ku di eslê xwe da tirkînezan, lê ji ber ku di kanîn bi tirkî bibêjin „erê“ û „na“, li ber dadgehan wekî tirkîzan tên û dihatin qebulkirin. Û ew bêtî ku îdîanema û miteleyan fehm bikin tên û dihatin dadgehkirin. Yanê tawanbarkiriyên hana dê li

gorê guherîna di pêşnumayê da jî wekî tirkîzan bên qebûlîkirin û bikanin ji vê imkane istifade bikin, eger şertên wê yên ku li jor qalkirî bînin cîh.

Ev guherîna li ser rê wekî gavavêtineke manîdar û erênî tê pêşkêşkirin. Dilê meriv qet nexwaza gûherîneke bi vî halî wekî gaveke „erênî lê bikêmanî“ jî binav bike! Nayê ser zimanî meriva ku wê rewayî gotina di pir zimanan da meşhor, „çîya za jê mişkek ket!“ jî bibîne. Guhêrineke bê serûbinî, piçûk, sînorkirî, sêhîrbazekî û xapînok! Bizara jinan, xwelî bi serî we! Li wan derên me ku, kesekî kar û kirineke neçê kir, jin jê ra dibên, “xwelî bi serî we!”

Bi heqê zîmanê kurdî û bikaranîna wî tê lêyîztin. Carek din xuya bû ku, hikumet di qebulkirin û dayîna heqê zîmanê kurdî da li gorê tektîka çinîbiçinî, yan jî kelûkol kirinê tevdigere.

Çare çi ye?

Çare rojekê pêş da qebûlîkirina kurdî wekî zîmanekî resmî û perwerdeya bi kurdî ye! Kêmtirî vê derisa kurdî ya ferz e, ne ya helbijartî!

Wekî din jî, pêwîst e ku bendên di qanûna bingehî da bên rakirin û qanûna parastin û bikaranîna zîmanên ji xêyrî tirkî bê danîn. Ku kiriye min nebihîstîye, ma çima BDP pêşniyarekê derbara qanûnekî weha da pêşkêşî parlamena Tirkîyê nake?

Mainz, 21.11.2012

Hevdîtînên li Îmralîyê

Ali Ciftçi

Ev demeke dirêj e, li Tirkîyê, li ser “hevdîtînên” ku bi Îmralîyê re dibin, nûçe tên belav kirin û beyanên serokwezîr, Erdogan ên vê pêvajoyê, bi awayekî serkeftî belav dibin. Herwiha di wan demên dawî de jî em dibînin, êrîşên li hember kurdan jî roj bi roj zêde dibin. Balafirên şer ji Amedê radibin û baregehên gerîla, gund û warên Başûr bombe dîkin. Navê vê pêvajoyê jî danîne, “pêvajoya hesas!”

Erê, hevdîtîn an muzakere, bihevkin, her navê wê çî dibe, bila bibe, ne tiştên çewt in. Divê hevdîtîn hebin, bê hevdîtinan doz çareser nabin! Lê, hevdîtîn an jî muzakere ji terefên du aliyan ve, di zeminên wiha de tên kirin ku herdu teref jî azad bin.

Ev hevdîtînên an muzakerên ku li Îmralîyê dibin, em tenê ji yek aliyê pêdihesan û tên agahdar kirin; ev jî medyaya Tirkîyê ye ku herkes baş pêdizane, alîgir e û bê dîtina resmîya Tirkîyê nikare tu tiştêkî belav bike!

Gotin an dîtînên ku ez li vir niha bi we re parve dikim tenê li gorî wan agahdariyan in. Ji ber biryara hemû hevdîtinan ji yek aliyê ve dibin û tenê li gorî daxwaza dewletê dibe. Ev alî jî pir eşkere ye, dewleta Tirkîyê, di bin rêvebirîya partiya AKPê, bi serokatiya serokwezîr Recep Tayyip Erdogan e.

Niha em li vê senaryoyê temaşe bikin; hevdîtîn bi kê re û çawa bi rê ve diçe?

Yek, memurekî MÎTa Tirkîyê bi navê Hakan Fidan bi heyete xwe ve ji serokwezîr emir digirê û wekî “elçiyekî” şertên dewletê dibe.

Yê dîn jî, li baregeheka eskeriya taybetî ya li Îmralîyê ku ev 14 sal in hatiye zîndan kirin, serokê PKKê, birêz Abdullah Öcalan e.

Yek zîndanî ye. Yanê êsîr û ne xwedîyê tu mafan e û yê dîn jî azad û xwedî mafê her gotinekê, berpirsê MÎTa Tirkîyê ye! Tirkîyê temsîl dike.

Silametiya vê lihevhatinê di bin van şertên giran de, dê çawa

be! De werin, em hemû bi hev re li vê meselê binêrin!

Bi ya min berî her tiştî rewşa ku birêz Ocalan a zîndanê, rê nade ku muzakerên bi adalet û durustî pêk bên. Ji ber rewşa wî ya malum, ew ne azad e.

Ya diduya ji doz, ne doze-ka şexsi an rêxistinekê ye! Doza zêdeyî 100 salî ye, doza netewekî bi navê Kurd û axeka bi navê Kurdistan e, li Tirkîyê ye!

Çênabe, ev hevdîtînên wiha li ser vê dozê, bi veşartî, mît û polisan ve bên meşandin!..

Dawa netewekî ku li Rojhilata Navîn ji aliyê dewletên navnetewî ve jê ra sînor, bêriza wê netewê ve hatine danîn, tenê bi hewdînên wiha çareser nabe! Ev xapandine û bi derengî xistine!

Pirsa miletekî ku ev sed sal e, ji terefê dewletê ve ji hemû mafên xwe yên netewî û demokratîk bêpar, hatiye hiştên, hatiye pelçikandin, nesil bi nesil hatiye asîmîle kirin, hîn jî zarokên wî mîletî, di ev dema ragihandina pêşketî de, li welatê xwe bê statû ne.

Li Tirkîyê heta ku berpirs û rêvebirên dewletê, pirsa kurd û Kurdistanê rast bi nav nekin û hîn jî ji xelkê xwe re dibêjin; ev pirsgi-

rek, pirsgireka terorê ye, ev tê vê mane, ku ev hîn jî dûrî muzekera ne û ji xelkê xwe re derewan dikin û tu lihevhatin û aşî jî çênabin!

Ez weke endamekî vî netewî pir, bi rastî pir ji dil dixwazim ku ev hevdîtîn li ser rastiye û ji bo lihevhatinan bin, daku aramîyek li ser erdê mîletê ku ez jî endam in, bi cih bibe û ev aşî û aramî rojek ji rojan pêk bê! Ji vê jî bi rumet-tir, bi ya min tu tiştek din tune ye ku em îro ji bo xelkê xwe hêvî nekin. Ji ber ev qada şer, cîh û warê ku kurd li dijîn û rojane her buyereka ku li vir dibe, tesîreke mezin a neyênî li ser jiyana her kurdekî dike. Ji bo vê yekê jî kurd ne hewesdarê şer in. Pêwîstiya kurdan li vê navçê, ji her mîletî bêtir bi aşî û aramîye heye.

Lê, em dibînin, kengê rewze-ka wiha ji bo kurdan xuya dike ku kurd pê şad dibin, bi taybetî li Tirkîyê, ji terefê tirka ve; rast, çep, dîndar, muhalefet, yên li ser hukûm, hemû bi hev re, li dij derdikevin û pir vekirî ji kêfxwaşiya kurdan re dilê xwe teng dikin û yekcar hemû deriyan digrên! Nimûnên wiha em herdem dibînin û bi salan e her emdamekî wî mîletî wê rastiye dijî!..

Şiyara tirka ya veşartî ev e; ji kurdan re diltengî û xemgînîyê re, ERÊ, ji dilşadî û ken re, NA!

Ya herî dawî ku li gor hevdiâtînên li Osloyê, dê grubeka ji gerîlayan bihatana ser sînor û bê silah xwe teslim bikirana, bo mesela lihevhatinê û aştiyê. Dema ev koma gerîla hat, xelkên ji dewerê, bi kêfxwaşî ew xêrhatin kirin û dilşahiya xwe nîşan dan! Aliyê tirkan dîtî ku kurd bi rastî ji vê rewzê, bi girseyî, dilşa ne, yekcar bi medya xwe ya nîjadperest û militarist dest bi gef û giliya kirin ku çima kurd bi wê dilşa ne! Bi sedan nimûnên wiha li ser axa me rûdane.

Kurdan hêdî ev dewlet baş nas-kirine û ji her alî ve manevreyên dewletê dizanin!

Bifikirin, îro li kuderê welêt çî dibe, kî çî dike, di eynê saniyê de însan pêdihese. Yanê însanê kurd hêdî ne ev kurdê salên, 1930-40, 60 û 70yî ye ku ji terefê dewletê ve bên xapandin.

Însanê kurd, hêdî xwedî zanyarî, agahdarî û bi quvet e. Politika dema nû jî ne weka berê ye! Teref çiqas aşkere û çî dixwazin, bêjin zû bi serdikevin. Hêdî dem ne ew dem e ku bi

politikayên rojane û bi listikên siyasî însan, bên xapandin.

Dewleta Tirkan, di van deh salên dawî de, ji gelek aliyên din ve, wek, civakî, teknîk û ticaretê uhd de guhartinên berbiçav kirine, çî hîkmet e, di mesela kurd û Kurdistanê de naxwaze xwe biguherîne. Politikaya wan a fermî di vê meselê de, her înkari ye!

Van du sê salên dawî ji bo ku kurdên derûdorên xwe û hinek daxwazên YE bi cîh bînin, çend gav avetin; wek radyo, televizyon, fêrbûna zimanê kurdî û bi zimanê xwe, xweparastin. Dema em lê dinêrin, ji bo ku fermî navê kurd û Kurdistanê bi kar neyên; dersên kurdî ku li universîteya têne dayîn, kirine “*yaşayan diler/ zimanên zindî*”, navê televizyona ku bi kurdî weşanê dike, kirine; TRT6 û vê dawiyê ji bo ku di mehkeman de siyasiyên kurd bi kurdî deng bikin; navê vê jî kirine, *bi zimanê diya xwe, xweparastin* û hin ev jî têrê nake, divê ev kes an kesa ku dê bi kurdî deng bike, mesrefê tercumanîyê jî ew bixwe bide. Yanê kurdî dengkirin jê ra ceza dê bêt birîn.

Bi kurtî heta niha tiştêk ku ji terefê hukumetê ve di mesela kur-

dan de tê xuya kirin û gotin ev e; ku li Tirkîyê tu pîrsgirêka kurdan tune, tenê pîrsgirêk a şexsan e, wek pîrseka miletekî nabînin.

Di vê prosesê de her kurdek, li ku dibe bila bibe, bi kijan baweriyê û partiyê re be bila bibe, divê xwedî daxwaze mafê xwe yê çarenûsî bike. Ev jî bi ya min her kurdek divê aligirê daxwaza mîletî xwe be, bo nasandî û bi destxistina mafê xwe yê netewî têbikoşe.

Kurd divê wek netew, bi her aliyê xwe yê netewî ve bêt nasandî, wek; reng, deng, nav û ziman re statuyek bêt dayîn û ev bi rêya qanûna bingehîn bêt parastin.

Mafên zarokên kurdan fermî bin, ji bo ku perwerda xwe ya seretayî bi zimanê xwe bibîne daku xwedî nasnameyeka xwe ya netewî be, kesayetîya xwe ya netewî bigrê ku pê serfiraz û serbilind be.

KONGRA KURD-DERÊ

Mem Xelikan

KURD-DER, di sala 2004 an li Ankarayê hatibû damezrandin. Li ser çand û zimanê kurdî dişuxule û lêkolînan pêk tîne. Piraniya xebata wan li ser kursên zimanê kurdî ne. Di roja 20.10.2012an de kongre ya xwe ya 5an pêk anî.

Kongre, di ciyê komalê yê nû (Cihan Sk. No: 11/7 Sıhıye/Ankara), saet di 13.30 an de destpêkir. Bi qasî 60-70 kes beşdarî kongrê bûn. Serokê BDP yê bajarê Ankarayê, Ahmed Aday, wekî serokê rêvaberê (dîvana) kongrê hate hilbijartin. Birêz Ahmed Aday, di axaftina xwe da girîngîya ziman, parastin û pêşvebirina vî anî ziman. Çalakiyên kurdên di girtigahan de, ji bo bi zimanê dayîkê perwerdebûyîn û bi zimanê dayîkê li dadgehan xwe parastinê, di gireva birçibûyînê de ne, behs kir û li çalakiya wan silav kir.

Dûva serokê *Kurd-Derê* Ankarayê Mustafa Karaman, dest bi axaftina xwe kir. Birêz Karaman, di axaftina xwe de got: "*Gelî hevalan, çawa hûn dizanin ziman, ra-*

gihandina sereke ya di nav mirovan de ye. Ji ber ez mirovhez im, ji hemû zimanan hez dikim. Lê teqez zimanê dayîka min li bal min pir şîrîn e û bêguman ez jê zêdetir hez dikim. Di rastî ya xwe de jî kurdî zimanekî birêkûpêk, lihevhatî ye. Çewisandinên li ser kurdî hatine meşandin li ser kêjan zimanî bihata kirin niha behsa wî zimanî tenê di nav rûpelên dirokê de dê bihata kirin. Ez, di vê baweriyê de me ku kurdî bi hemû zarava û devokên xwe ve di nav baxçeyê çand û zimanên cihanê yên sereke de cih girtiye. Tu hêz, nika-re êdî bi asîmîlekirinê ji holê rake.

Dostên hêja, çawa tê zanîn hemû cure raman, zanîn, bi alikariya ziman tê îfade kirin. Ji ber wê yekê em dikarin bibêjin ku rûmeta ku ji ziman re were dayîn, di heman demê de ji mirovahiyê re jî tê dayîn. Ziman hêmana bingehîn ya ku netew dîke netew e. Di navbera ziman û netewe de giradaneke pir xurt heye. Heke zimanê netewekî tunebe, behsa netewbûna wî nayê kirin.

Ew 90 sal in dewleta Tirk politikaya asimilasyon, imha û tinbunê li ser Kurdan dimeşîne. Di vê politikayê de giringî da ser tunekirina kurdî. Dewletê bi vê hewldanê xwast ku Kurdan berê ji ziman, paşê jî kesayetî û nasnama wan bi dûr bixe û wan ji erdnigariya wan biqewtîne. Mixabin, dixuye ku he- ta radeyekê gihştiye armanca xwe."

Dûre birêz Karaman, derbarê kar û barê Kurd-Derê de agahdarî da beşdaran. Ji bo ku, li hember asimilasyonê bibin asteng, giringiyeke mezin didine xebatên ziman. Li Ankarayê, hersal qasî 250-300 kes beşdarî kursên ziman dibine.

Sala çûyî, qasî 400 kesî ji bo kursên ziman serlêdane. Ji wana 250 kesan kurs qedandine. Wan kesan, bi devokên kurmancî, dimilkî û şêxbizinkî jî şuxula atolyê pêk anîne. Îsal, 300 serlêdan bûne. Ji wan 220 qayit kirine û ew beşdarên kursan in. Ji bo serdema duyemîn 80 kes qayit kirine û nêzikî 200-250 kesî kursê bidin re amadene.

Sala 2012an de:

Kurmancî: 8 pol (Sınıf)

Dimilkî: 2 pol

Soranî: 1 pol

Şêxbizinkî: 1 pol û xebata atolyê

Birêz M. Sadîk Varlî jî repora aborî xwand û behsa kar û bar û xebata komalê kir û got: "*Bernameyek bi piştgirîya Yekîtîya Ewropayê hat amade kirin. Li gorî bernameyê du sempozyum û gîhandina 20 mamosteyan hatiye payîn. Ew bername wek proje hatiye pejirandin dê piştî cejna qurbanê bê mor kirin.*"

KURD-DERê çend meha berê ciyê xwe guherî. Niha, li Sîhiye navnîşana: Cihan sk. No: 11/ 7 karê xwe didomîne. Li wir du daîre girtine. Yek ji bo kursan wek fêrgeh, yek jî ji bo revaberî ye veqetandine.

Kurdên Anatolîya Navîn, bi ser pêşnîyazîya çend hevalan du car in ku li wir dicivin. Ji bo ku bi serketin, bi navê Kurdên Anatolîya Navîn komal an jî sazîyek din (wek Waqîf) damizirînin. Her civînekê bi qasî 15-20 kesan beşdar bûn. Herdu civîn jî bê rojev berhev bûn. Ji bo ku beşdar hevûdu nasbikin û ji bo tişteki weng fikirên xwe bînin ziman. Baş jî bû. Wan hevalan bîryar girtin ku civîna sisê bi rojev bi kar bînin. Hevalên dixwazin têkiliyê çêbikin, dikan serlêdanê li Kurd-Derê bikin.

ZİLMA ÎLONÊ LÎ ANATOLİYA

NAVÎN JÎ HEBÛ

Muzaffer Özgün

Sala 1980 û meha îlonê bû. Li welat leşkêran dest dabûn ser revabiriya dewletê û rewşa awertê hebû. Dibistana min jî hîn dest pê nekiribû û ez li gund bûm. Herroj leşker dihatin gund û gundî di bin tirsê leşkêran de bûn. Rojê hemû gundî li ber mizgeftê berhevkiribûn, ji wan pîrsa sîlehên kaçaxî dikirin. Çend gundiyan sîlehên xwe yên bi vesîqa devletê anîbûn û teslimî serleşker dikirin. Le wan jî gundiyan hîn zede sîleh daxwaz dikirin û serleşker digot;

– „Ez bawernakim, ku li gundê we sîlehên kaçaxî tûnebin. Ez ê çend roja îzne bidim we, hûnê bi xwe sîlehên xwe ji min re bînin qerekolê.“

Gundiyeke rûspî got;

„Komutanê min ma sîlehên me hebin em ê bidin we. Tunen, em eşkerê dibên tunen.“

Serleşker bi wê gotine pir bi hers ket û ji şûna rûniştî rabû hat

cem gundiye rûspî û bi pîna xwe di zikê gundî de veda. Gundî gêrbû û li ser erdê bi eşa xwe re kirre nale nal. Hemû gundiyan li hev mezekirin û leşkêran jî sîlehên xwe berva gundiyan kirin. Çend kesan, gundiye li erdê nale nal bû rakirin birin ber derîyê mizgeftê. Serleşker got;

– „Ez niha terim, heta çend rojan mixtar û gundiyan sîlehên xwe heyî ma werin qerekolê.“

Serleşker li ereba eskeriyê sîyarbû, leşker jî ji dûva, ajotin çûn. Gundî hemû beziyan ba merivê ji aliyê serleşker va hatî pîn kirin. Rewşa wî baş bû, le morala gundiyan gelek xirab bû.

Ez jî vegeriyam çûm mal. Ez bi we bûyera hatî ser gundiye me pir eşiyabûm. Çend seetan bi şûnda Apê Miç hat mala me û bi bavê min va li ber siya mala me li ser bûyere deng dikirin. Demeke bi şûn da jî çend cîran tewê wan bûn. Yekî got;

„Gundê me 100 km nêzikî paytaxta welatê, ew rewş li wan deran xerab bû bi şûnda, li rojhelata welat, gundên kurdên me yen li çiya ka leşker çî pîrs û zordariyê di-kin Xwêdê dizane.“ Apê Miç got:

„Zordariya leşkeran herdem heyê. Dema cûnta çebû ev eşkerebû ku evê zilm û zordariyê bikin. Ma kes xwe paşda negire, ke sîleha xwe heyê ma teslîmî wan bikin. Nebû ew ê herroj werin gund û li me zordariyê bikin. Ji dema Mustafa Kemal de heta îro weng e. Ew welat welatê leşkera ye.“ Pîraniya cemaatê bi serê xwe gotinên apê Miç erê dikirin...

Çend roja bi şûnda ez ji mal derketim berva nav gund çûm. Li ber dukana Heso çend hevala sohbet dikirin. Mijar, leşker û kirina wan bû. Dema min silav da hevalan, şorê di devê Cemo de bû. Cemo li Konyayê dibistan xelaskiribû û ew di nav çalakiyên siyasî de pîr aktîv bû û çend hevalên wî jî hatibûn girtin. Wî xwe li gund dipareza û dema kesî bigûman nebû, xort agahdar dikirin. Li ser zimanê wî cûnta îlonê hebû. Hevalan pîrs jê dikirin û wî jî li gor zanebûna xwe bersiva wan dida.

Cemo, hevalê Yılmaz Demir bû. Wan di nav Rîya Azadî de xe-

bat dikirin û çalakvanekî mezin bûn. Li gor xwe cûnta rexne dikir û digot:

„Lazim e ku em xwe piparêzin. Tiştêkî din ku çêbû ez ê ji hevalan xeberê bigirim û ez we agahdar dikim. Pîr heval û hogir hatine girtin. Yılmaz jî li Amedê hatiyê binçavkirin û tu xeber jî tine.“ Min pîrsî:

-„Kekê Cemo, Yılmaz Demir hatiyê girtin?“

-„Erê“

-„Li ku?“

-„Li Amadê.“

Morala min gelek xerab bû. Min Yılmaz li Konyayê naskiribû. Çalekvanekî bê tîrs û kehremanê dilê min bû. Ez li ber dûvarê dukana Heso li ser çokên xwe rûniştim û hevûdu naskirina min û Yılmaz hatibû ber çavên min. Ez ketim xewn û xeyalan.

Berî 12ê Îlonê di nav Kurdên Anatoliya Navîn de hereketa Rîya Azadî jî wek DDKD xurt bû. Gelek xortên gundên me di nav wan rexistinan de cîh girtibûn. Çalekî jî pîr dibûn. Rojekê dîsa li Zanîngehê û dibistanên lîse de faşîsta erîşî xortên çep û kurdan kiribûn, li her aliyê bajêr dengê alarma erebên polîsa dihat. Ez ji di-

bistana xwe derketibûm û li bendê otobûsê ku herim malê. Bistekê bi şûn da Erebeyêka polîsan di ber min re derbasbû û di paşîya ereba polîsan de Cemo û kesekî din hebû. Tirs ket dile min. Ez bi otobûsê heta gara ja otobûsên ku di nav welat de terin-ten çûm. Xalê min otobûsa xwe hebû û firma wan de jî berpirsiyar bû. Dema ez ketim odeya xalê xwe ji min pirsî;

„Çibû, çima tu hatî?“ min girtina Cemo je ra eşkerê kir. Ew pîr pê eşîya û şorên xerab ji devê wî derketin, digot;

„Min çend car Cemo agahdar kir, ma çalekiyê xwandevanan li wî ma ne.“ Derbasî ser telefonê bû û ji merkeza polîsan re, ji nasên xwe re telefon dikir û dixwast rewşê wî bizane. Di nav wan teşqêlan de kesek bi lez û heyecan ket hundirê odeya xalê min û got;

"Ehmed, kurban lavê min hatîye girtin, çi dikî bike, xelaske. Polîs ê zilmê pê bikin."

Xalê min got;

„Rûnê helê, telaşa min jî ev e, ez mes dikim. Muzaffer ji apê xwe re çayê bejê!“

Kesê hatî jî ji wan deran bû, kurmanciya me deng dikir û nasê xalê min bû an jî wî jî li wan deran

kardikir. Min meraq dikir lê ez ditirsîyam ku pîrs bikim. Kesê hatî, telika xwe ji serê xwe derxistibû û kiribû nav jûniyê xwe. Bi heyecan bû, tirs û meraq ketibû canê wî. Çay bi heyecanêke hat wexwarin. Dema telefona li ser masê le ket; zir..., zir..., zir... xalê min got;

„Kontaş, kerem bikin.“

Bi bersiva xalê min re me fahmkir ku tel ji merkeza polîsan tê. Xalê min rewşa Cemo û lawê hevalê xwe pirsî û agahdarî danstandin. Navê hevalê bi Cemo re hatî girtin Yılmaz Demir bû û ji gundê Încowê bû.

Qehremanê min di çalekiyêka xwandevanan de erîşa faşîstan şikenabûn û çend kes jî birindar kiribûn, le mixabin hatibûn girtin. Xalê min soz girtibû ku wan herduyan evarê ji merkeza polîsan bigire; îşmar bike, agahdariya bigire; îşmar bike, agahdariya bigire; îşmar bike, agahdariya bigire.

Çend saetan bi şûnda ez û xalê min bi erebê çûn ber merkeza polîsan. Ez di erebê de mam û xalê min çû hûndir, demeke bi şûnda bi du xortan va hat. Wan gelek kut xaribûn û porê wan jî dabûn makînê, kurîs kiribûn. Li paşîya erebê siyarbûn. Ez wegeri-

yam min li wan mêze kir. Çavên wan dibiriqîn. Hêrs û kîn dihat xûya kirin. Dema min li çavên Yilmaz mêze kir, mînak buriskê şekitî, dilê min eşiya. Sempatiyeka gelek mezin ketê dilê min, ew bin-çav kirina wan, ez berva hereketa Kurd û Kurdistanê birim û hatim wan rojan.

Ji wê rojê bi şûn da ez li cem wan bûm. Cemo gundiyê min bû û Yilmaz jî hevalê wî bû. Min gelek heval û dost nas kirin. Wan pirtûk didan min. Min jî bi dizî dixwandin. Ez bûm sempatîzanê wan. Demeke bi şûnda Yilmaz nekanî li Konyayê herê dibistanê û çû Amedê. Min gelek kurdên aliyê me naskirin, hîn jî hevaltîya me berdewam e.....

Ji kurahî dengê dihat min "Mizo, loo Mizo ma tu bi rûniştî raketî..." Ez bi xwe de hatim. Min xeyala xwe jî hevala re eşkere kir em hemû tevûhev pê eşyan.

Demek derbasbû bi şûnda xebera reş hat ku Yilmaz di zîndana Amedê de ye. Çend sal şûnda jî di koxûşa 5an da di berxwedanê de şehîd ket. Gotina wî ya ji bo kar

û xebata Kurdistanê *"Kesê ku ji bo azadîyê şer neke jê re azadîxwaz nayê gotin! (özgürlük için savaşmaya özgürlükçü denmez!)"* ji bo me bû ders.

Di dîroka gelê me de heta îro bi hezaran şehîdên me, wek rojê reya me ronî dikin. Em wan bîrnakin û wan bibîrtînin.

Îlonê li ser me jî gelek xirabî anîn. Li aliyê me gelek civan ji dibistanan bi dûr xistin. Bi hezaran civan ketin rêya Ewropayê û li welatên Ewropa bûn penaber. Bi wê re jî koçberiyeka nû, bi şiklekê din dest pekir. Paşê jî hemûyan li Ewropa cîh girtin. Gundên me vala bûn. Dewletê jî bi hatina wan a welatên Ewropa ji aliyê aborîda karekî mezin kir û ji aliyê siyasî jî demeka rihet derbas kir. Gundên me ketin berdestên nezanan û wan jî bi hemî xwe teslimî devlete kirin. Koçberiya di dema 12ê Îlonê de destpekirî nêzikî deh salan ajot û tesîra xwe ya nebaş hîn jî berdewam e.

Lê berxwedan jîyan e!

Köln, Rêbendan 2013
birnebun@hotmail.de

Li Bakur dersên hilbijartî

Amed Tîgrîs

Di 15.12 2012an de li Stockholmê ji aliyê Navenda Pedagojiya Kurdî û ABFê ve li ser mijara "li Bakur û Rojavayê Kurdistanê rewşa perwerdeya kurdî semînrekê hat li darxistin. Modaretoriya semînerê mamoste Heqî û Nîzamedin Akkuş kirin. Amed Tîgrîs li Bakur rewşa hindekarî û perwerdeya kurdî, Fatma Savci li Rojava rewşa hindekarî û perwerdeya kurdî, Zîwer Haco û Zagros Haco li Rojava dîroka ziman û çandê û Azad Heyderî jî li ser jiyana û berhemên rewşenbîrên Rojavayê Kurdistanê rawestan. Em axaftina ku Amed Tîgrîs a di vê konferansê de pêşkêş kir, li jêr diweşînin:

Dema we xweş gelî hevalên hêja û hûn hemû bi xêr û xweşî hatin!

Ez ê li ser rewşa hindekarî û perwerdeya li Bakurê Kurdistanê bi awayekî kurt rawestim. Wekî ku hûn jî dizanin ev çend sal in ku kurd li Bakur di dem û dezgehên xwe de dest bi perwerdeya kurdî kirine û hîn jî ev xebata perwer-

deyê dom dike. Ji aliyê din ve her ku têkoşîna kurdan jî xurt dibe, dewlet jî ji aliyê xwe ve bi gavên biçûk dest bi hindekarî û perwerdeya kurdî dike. Ji ber vê, yekê ez ê di vê axaftina xwe de li ser beşên kurdan û dewletê cuda cuda rawestim.

Ez dikarim hindekarî û perwerdeya ku kurd dimeşînin, bikim sê beş û bi kurtî weha vebêjim.

A) li Kurdî – Derê

B) li Şaredariyan

C) li komele, dem û dezgehên din.

Navenda Kurdî-Derê li Amedê ye. Li seranserê Bakurê Kurdistanê û Tirkiyê 26 şaxên (şûbeyên) wê hene. Kurdî-Der her rojên şemî û yekşeman ji bo temenmezanan kursên kurdî didin. Ji bo zarokan kurs li Kurdî-Derê tune ne. Ji ber ku ji aliyê dewletê ve qedexa ye. Li navend û şaxan Kurdî-Derê gelek polên (sinifên) kursan hene. Û he- ta niha Kurdî-Derê bi hezaran kes perwerde kirine. Perwerdeya Kurdî-

Derê ji du astan pêk tê. Asta yekem û ya duyem. Di dawiya her astî de îmtîhan heye û kesên ku serbikevin belge digirin. Di van kursên Kurdî-Derê de pirtûkên bi navên Hînker weke pirtûkên ên dersê tên bi kar anîn. Di warê materyalên dersê de gelek kêmasî hene.

Li hemû şaredariyên ku di destê kurdan de ne gelek cureyên kursan hene û di nav wan kursan de kursên sereke yên ziman, wêje, muzîk û stran, çand û yên folklorê kurdî ne. Dîsa her rojên şemî û yekmîyê li şaredariyan bi sedan kes beşdarî van kursan dibin.

Ji derî Kurdî-Der û şaredariyan di gelek komele û dem û dezgehên din de jî kursên kurdî, wêja û çanda kurdî hene.

Ev hemû dem û dezgehên kurdan di van çend salên dawî de, di warê hînkirin û perwerdeya kurdî de roleke gelek girîng û mezin lîstine û dilîzin. Weke encam niha bi hezaran kes dikarin kurdî bixwînin û binivîsin. Li ser berhem û mijarên kurdî niha li zanîngehan gelek kes tez amade dikin. Di eniya kurdan de rewşa hindekarî û perwerdeya kurdî weha ye, lêbelê di eniya dewletê de çawa ye? Aliyê dewletê jî em dikarin di du beşan de bigirin dest. Yek jê li zanîngehan e.

Li zanîngehan

Sê sal berê cara yekem dewletê li zanîngeha bajarê Mêrdînê ku jê re zanîngeha *Artukluyê* dibijîn dest bi perwerdeya zimanê *jîndar* an jî herêmî kir. Ji ber ku navê kurdî derbas nebe, vî navî lê kirin. Li zanîngeha Artukluyê beşê perwerdeya mamosteyên kurdî heye. Di sala 2010an de 20 kesên ku bi kurdî dizanin, zanîngeh qedandine û xwedî tez in, girtin. Di sala 2011 û 2012an de heman hejmarê yanî ji bo her salî 20 kes girtin. Di nav van 20 kesên îsalîn de 17 kurmançîxêv û 3 jî zazakîxêv in. Îsal 250 kes jî yên ku zanîngeh qedandine, lê ne xwedî tez in jî girtine.

Ji derî zanîngeha Artukluya li Mêrdînê dewletê li Dêrsim û Çewlikê (Bingolê) jî beşê zazakî vekirîye. Îsal biryar hatiye girtin ku li zanîngeha Alpaslan a li bajarê Mûşe û li zanîngeha Dîclê ya li Amedê jî beşê kurdî vekin. Li zanîngeha Dîclê ya Amedê niha ji bo xwendekarên ku tibê dixwînin kursa kurdî dest pê kiriye. Tê gotin ku gelê kurd bi tirkî nizane û nikare derd, êş û nexweşiyên xwe ji doktoran vebêjin.

Belê, îsal jî dewletê sistema dersên hîlbijartî anî. Ka em bi hev re li dibistanên seretayî binêrin.

Li dibistanên seretayî

AKP sîstema xwe ya perwerdeyê ji binî ve guhert û sîstema 4+4+4 anî. Yanî dibistanên seretayî kirin sê beş û her beşek 4 sal in. Piştî sala çaran şagird serbest in û dikarin bi dil û daxwaza xwe dibistan biguhêrin. Bi vê sîstema nû ya 12 salan re dersên hîlbijartî jî hatin qebûl kirin. Şagird dema bixwazin, dikarin ji van dersan yekê weke darsa hîlbijartî hîlbibjêrin:

Jiyana Hz. Muhammed

Quran,

Exleq û ol

û zimanê dayikê.

Îsal bi tenê şagirdên ku diçin pola 5an dikarin darsa zimanê dayikê hîlbibjêrin. Ev jî bi mercê ku bi kêmasî 10 şagird zimanê dayikê

bixwazin, wê demê rektor (mudur) dikare daxwaza wan qebûl bike. Ji bo polên din kursa zimanê dayikê tune. Saleke din dê pola 6 û 7an jî lê bên zêde kirin.

BDP, Egitim-Sen (sendîqeya mamosteyan), Kurdî-Der û dem û dezgehên nêzîkên wan dibêjin ev xapandin e û em van dersên hîlbijartî boykot dikin. Em naxwazin zarokên xwe bişênin van dersên hîlbijartî. Ji ber vê helwesta kurdan hejmara şagirdên ku niha beşdarî dersên hîlbijartî yên kurdî dibin gelek kêmtir in. Li gorî statîstîkên wezareta perwerdeyê li seran serê Kurdistan û Tîrkiyê 22.500 şagird beşdarî kurdî dibin.

Min bi xwe bi hinek birêvebirin BDP, Kurdî-Der û Egitim-Senê

re gotûbêj kir û min got: “Ez di-
bêjim mirov boykot nekira û zarok
beşdar bûbûna baştir bû. Dê bi mi-
lyonan şagird beşdarî dersên kurdî
bûbûna û qet nebûya alfabe û gi-
ramera kurdî hîn bûbûna. Û mi-
rov rexneyên xwe jî bikirana û bi-
gotana ev dersên hilbijartî xapan-
din e û ne li gorî mafê me ye. Divê
perwerde li Kurdiatanê û herêmên
ku kurd lê dijîn ji pêşdibistanê heta
zanîngehê bi kurdî bin û birêvebi-
riya wê jî di destê kurdan de be...”
Lê ev dem û dezgehên me kurdan
ên siyasî û çandî jî dibêjin: ” Na,
divê em di yek carekê de hînkari û
perwerdeyê ji dibistana seretayî he-
ta zanîngehê bigirin destê xwe yan
em boykot dikin...”

Dewletê mehek berî niha ji bo
pola 5an a kurdî pirtûkeke amade
kir, ji çapê derket û li dibistanên
ku dersên kurdî li wan tîn dayîn
belav kir. Nivîskarên pirtûkê ma-
mosteyên zanîngeha Artukluyê ne.
Navê wê *Kurdî 5* e. Nivê wê bi
kurmançî û nivê din jî bi zazakî ye.
Zazakî wergera kurmançî ye. Di
rûpelên pêşî de alaya tirkî, merşî
wana netewî “İstiklal marşı” û wê-
ne ya Mustafa Kemal Atatürk he-
ne. Ji derî van hersê rûpelên pêşî
naveroka pirtûkê gelek normal e
û pedagojîk e. Kurdiya wê jî gelek
baş e. Lê asta wê gelek nizm e, ne
di asta pola 5an de ye, di asta pola
2 û 3an de ye.

Helbest

Seyfi Doğan

mêxlîm hes rakirê ber textî reş
û jê pirsî
cîranên Tirkîyê bêjmêra
hesê gelek dereng dest bi dibistanê kiri bû
lowma jî salên vî ji hevalên xwe yê telebê mezintir bû
hes şivanê ki baş
sergovend
şivê xwe yê giran
bieqil û kexîl bû
hesê dema kê li dor alîyê xwe mezekir bi şunda
cîranên Tirkîyê;
sefka köy, girî kocê, yaylê malê mihtopalê, yaylê malê oskî osmên
tatar köy, kuluköy ve kozanlı köy
mêxlîm ji hêrsa re reş bû
bû qetran
di hesê re ref û gaf dixwarin
hesê ne xema xwe bû
qelfetî hesê î ji qelfetî mêxlîm quwettir bû
mêxlîm radigerî
mat bû dawestî
mêxlîm bi qerf pirsakê din ji hesê pirsikir
navî paytexta Tirkîye çî yê û li serbajeran kîjan kurum û kuruluş hene
paytexta Tirkîyê Kulu köy e
emê payîzî ji Kulu yê ji ser xanîyan re coraxê tînin
lokanta ramazanî tatara heyê
firina nanî bajêr heye
köykatîbî heyê
li wir karakol, jendarma
esker, başçavuş
û hebsxane heye
bêdengiyê ke wek axû
hewa ke giran

dengvegerên pêkên mêxîm
wek kurşinên serserî
dîwaran sinifê kotin dikirin
sinif bûyî bû goristan
û rêzên teleban wek yek gor
mexlîm dema kê li navbarê rêzan gerî bi şunda
ji nişke ve li ber textî resh dawestî
hilkişta ser kursî
ji jorda li teleban nerî
û cokê di dest xwe da bakir

yeni biçilmiş
sarî tarlaların içinde yürüyordum
ve seni düşünüyordum
seni düşünürken
sarî tarlaların içinde yürüyordum
sonbaharın sarî güneşi
beni ısıtırken
seni düşünüyordum
güneşin altında bulutlar kayarken
seni düşünüyordum
güneye uçan göçmen kuşlarını seyrederken
sarî tarlaların içinde seni düşünüyordum
güneş batarken
bulutlar kızılışırken
dağlar alevlenirken
sarî tarlaların içinde yürüyor ve seni düşünüyordum
göktaşları yol yol yanarken
seni düşünüyordum
yıldızlar nöbet beklerken
seni düşünüyordum
güneşin ilk ışıkları dağların doruğuna vurduğunda
sarî tarlaların toprağına uzanmış
seni düşünüyordum.

Di derheqa belgefilma

MIN KÎ YIM

Esîn Akgül Güneş

Fikra çêkirina film

Ez ji Kurdên Konyayê, ji gundê Qerecdaxê û ji eşîra Xelika me. Wek çend hezar Kurdan keseka sirgûniyê me. Wek gelek kesên ku ez hatim emrekî, min jî pirs ji xwe dipirsîn. Ez kî me? Ku me ji gund barkire Enqerê pirsên min li min zêde bûn, Her ku pirs zêde dibûn barên min jî giran dibû. Her ku min kurdên ku ji bajarên Kurdistanê Bakur barkirine Enqerê nasdikirin min xwe bi wan ve dizeliqand. Weke ku ez bêjim em çima ne bi hev re ne. Me ji kurdîya hevdû fêhm nedikir. Min demeka

dirêj hewl da ku ez ji her Kurdekî/ê fêhm bikim. Ez hema hema ji xeynê Tirkî bi kesekî re bi tirkî neaxivîm. Ji bo ku zimanê xwe pêşxim. Dûre ketim nava siyaseta Kurdan. Di 1999 de cara yekem çûm Amedê

belê ez aîdê wan axan bûm lê bi salan çûm Kurdistanê hatim min hê jî negotiye ez ji vî bajarê Kurdistanê me, min xwe hinekê westand lê min piştîre got ku ferq nake ez pê zanim ez Kurd im û Kurdistanî me. Min gelek caran xwest ez ji bo Kurdên Anatoliyê tiştêkî bikim ku hinekê hestên xwe parvekim. Min ji hevalêkî xweyî dokumenterist re got, were ez ji te re bibim rêber documentera me bikişîne. Lê mixabin guh ne da daxwaza min. Piştî demekê ez jî ketim nav kar û barên televîzyonan. Û min biryara kişandina documentera “MIN KÎYIM” wisa da.

Çima Şêxbizeynî?

Li Konya, Kirşehîr, Enqere, Çorûm hwd. Gelek eşîrên Kurda hene. Ji xeynî eşîra şêxbizeynîyan, eşîrên din bi kurmançî diaxivin. Çend hevalên min ê şêxbizeynî hebûn min ji wan re digot “zaravayê ku hûn pê diaxivin çî ye?” digotin “kurdî ye lê şêxbizinî ye,” tiştê ku ez pê zanim di nava zaravayên kurdî de zaravayekî bi vî navî tune ye. Rêya min rojekê bi Başûrê Kurdistanê ket. Min dît ku zaravayê soranî û axaftina şêxbizeynîyan dişibe hevdû. Piştî re min got dibe ku ew jî soran bin. Kurdên Anatolyayê di nava bîy-

aniyan de xwe bi tenê hîs dikan. Şêxbizeyniyan him ji alî tirkî ve û him jî ji aliyê kurmanca ve xwe bi tenê hîs dikirin. Wê rewşê ez diêşandim.

Û tiştêkî din jî bala min dikişand. Heta zarokên wan jî bi nav dikişandin ku ji ku hatine li Enqerê bi cih bûne. Ku devê kîjan şêxbizeynî vedikişand, dibêjin em jî “Kerkukê hatine Elazîzê û ji wira jî hatine li Enqerê bi cih bûne.” Ew meraqa wan pir bala min dikişand û ez pê gelek kêfxweş dibûm. Ji ber wan tiştên ku bala min dikişand ne min biryara kîşandina Dokumenterê kir. Min li Haymana ya Enqerê dest pêkir û li Kerkuka Kurdistanê Başûr bi dawî kir.

Naveroka dokumenterê

Asîmîlasyon, dîrok û ziman ji devê gel di salên. 2010-2011 de hate kîşandin 2012 Sibat- Xilas bû

19-02-2012 – Li Enqerê Gala ya film hate çêkirin. Di 16-05-2012 de li Amedê di mîhrîcana “*Fîlmamedê*” de tevî pêşbirkê bû.

08-06-2012- di festîvala filman ya “*Sînemardîne*” de hate nîşandan. 09-09-2012- Li Duhokê di festîvala filmên kurdî, di pêşbirkê de hate nîşandan.

Balkêşiya ku hat nîşandan

Temaşevanan piştî nîşandana film gelek pirsên girîng dipirsîn. Min jî bi coş û xwestineke bilind pirsên wan bersivandin.

Hestên Mehkûm

xeyalên min yên kavlîbûyî
di hinavên xwe de
birîna hestên mehkûm
dihewîne
di rojîya mirîna zîndanî de
bedenê xwe dixwim
temenê xwe vedixwim
û bêdengîya çarenûsa xwe
dadîqurtînim
bi êş û jana laşên dihelin
çûkên berbangê
lal dibin
stêrkên asîmanan
xwîn vedirîşin
bax û bostanan
reş girêdan
çiya û daristanan
deng vedan
mêş û mozan
porê serê xwe rûçikandin
kulîlkên zozanan
ji hebûna xwe
şerm kirin
çem û kanî
di hêrsa coşa xwe de
xeniqîn
awaza stranên kezebşewat
hatin birîn
ez ê
ji kevirên zarokên kolanan
dîwarê serhildana egîd û mêrxasan
ava bikim
di nalîn û lorînên dayikan de
rîsê teşîya sebirê

birêsim
li hovitiya wijdanên bêdilovan
laneta serdeman
bibarînim
rûpelên çaxa genî
ji toza şerê qirêj
biweşînim
ji cîhana virek û derewîn re
lome
gazinc
û nifiran bikim
gemara rûyê zaliman
bi parzûna dilê xêşim
bipalînim
li ber bayê çerxa feleka xayîn
destana mezlûman
binivisînim
bi neynokên giyanê îsyankar
zencîra bindestiyê
biqetînim
li ser qefesa welatê rojê
konê serkeftinê
vegirim
bafiroka aştiyê
bifirînim
ala serfîraziyê
li ba bikim
azadiyê
di henasa xwe de
biparêzim
û li meydanên dilê Amedê
bi tilîliyan govenda şadiyê
bigerînim.

Xizan Şîlan,
2012-11-11, Stockholm

Li ser parastina zimanê kurdî

ÇEND XWAZKA

Nuhê Hecî Malê Herşîd

Xwazka ku girtiyên kurd yên di zindanên Tirkîyê da sewa daxwazên xwe yên rewa, nimûne wekî perwerdeya bi kurdî û mafê xwe-parastinê bi zimanê kurdî û rakirina tecrîda li ser Ocalan neketibana greve xwebirçîhîştina bêsinor û rê û hecetên din bikar biniyana. **Xwazka** wan şûna greva xwebirçîhîştina bêsinor ya ku ji can û jiyana wan ra bi tehlûke ye, bikaranîna zimanê tirkî boykot bikirana û li şûna wî li her derê di danustandinên xwe yên bi idareya girtigehan jî va, destpê bikaranîna kurdî bikirana û bi vî awayî li hember zîhnîyeta ku perwerdeya bi kurdî qebûl nake rabûyana. Li gorê nûçeyên medyayê nêzika 450 girtiyên kurd di zindanên Tirkîyê da ji 12ê Îlonê vir da di greva xwebirçîhîştinê ya bêsinor da ne.

Xwazka ku BDP, HAK-PAR, DDKD, KADEP, partî, sazî û dezgehên kurdan yên din ji nûva

xwe damezrînîn, tevehêv yan jî her yek bi serî xwe biryarekê bide, qewlekî nû girêde û qet nebe ji nîha pê da navekî kurdî li xwe bike, bername û destûrê xwe bi kurdi tenzim bike, kombûn û konferensê xwe bi kurdî birêva bibe, zanîn û hînbûna kurdî bike şerta endametiya partî, rêxistin û dezgehê xwe...

Xwazka ku rusipî, rewşenbîr, hunermend û rêberên kurda di platformên netewî, navxweyî û navnetewî da zêdetir bi kurdî bipeyîvin û di hevpeyvîn û nivîsên xwe yên di medya Tirkîyê da kurdî bikar bînin û bi kurdî binivîsin...

Xwazka ku hejmara kesên mîna edîtorê malpera Agenda Kurd, Çetin Taşçi zêde bibe. Taşçi çendekê berî vê xatirê xwe ji tirkînivîsandinê xwaztibû û destpê nivîsandina kurdî kiribû. Bê şik bi zêdebûna wan va hejmara xwendevanên kurdî jî zêdetir bibe. Em bibên, eger kêmtir 15 yan

20 kesî nivîsa Çetîn ya yekem a bi kurdî di malpera Agenda Kurd da xwendibe, ji hêla zimên da va qezenceke ne piçûk e...

Xwazka ku kurd xwaztekên xwe bi dubarekirinê erzan nekin û ji imkanên hînbûna kurdî bi rêya dersa bi zimanê dayikê li welatên Ewropayê baştir îstifade bikin. Li Elmanyayê hînbûna zimanê dayikê bi reya dersa makzimanî ne heqek e lê imkanek e. Bi salan sewa bi-destxistina vê îmkanê rêxistinên kurda xebat kirin, têkoşîn. Her çiqas bi kêmanî be, ev imkana li çend eyaletan ji bo kurdan jî heye. Lê kurd bi layiqî xwedî lê dernakevin, mixabin kêma dêûbavên kurd ji imkana dersa kurdî ji bo zarokan îstifade dikin. Astengiyekê vê mijarê ev e. Sebeba tunebûna imkane dersa kurdî li hen eyaletan Elmanyayê pirtir ji vê kêmeleqeya kurdan tê.

Xwazka ku şeytan bi kurda bikene yan kurd bi gura şeytên biki û ji xwazteka xwe ya li ser perwerdeya kurdî venegerin, wê mîna xetekî sor qebûl û elan bikin. Serokê komisyona makqanûnê, Burhan Kuzu li ser pirseke şeytankî (sêrbazkî) ya pêşkêşvanê trt-turkê

a ku bi gotina “eger BDP bi ya şeytên bike...” destpê dike, xwaztina perwerdeya kurdî mîna “xwestekeke şeytanî” bi nav kiriye û gotiye “perwerdeya bi zimanê kurdî dê welêt parçe bike.”

Yanê bi heşê wî, eger kurd edeb, tarix, cografya û dersên fenî bi zimanê xwe hîn bibin, nimûne, ‘du cara dudu dike çar’ ê bi kurdî hîn bibin Tirkiyê hema dibe du parçe. Serokê Hikumetê, Erdogan û serokê CHP, Kiliçdaroglu jî di eynê wextê da devê xwe ji xêrê ra venekirine. Erdogan gotiye „perwerdeya bi zimanê dayikê ne heqek e... zimanê resmî tirkî ye!” Kiliçdaroglu jî gotiye “em di wê baweriyê da ne ku perwerdeya bi zimanê dayikê dê civatê parçe bike.” Ma Tirkiyê parçe nebûyê, çi ma ye? Her roj xwîn dirije û meytên helnanê, tirk û kurd neherin şînê hevûdu...

Xwazka ku şeytan giregirên siyaseta Tirkiyê ji rê derbixe û fikra perwerdeya kurdî di seriyên wanda bi cîh û war bike, belkû Tirkiyê hîngê ji parçebûnê xelas bibe.

Xwazka...

Mainz, 18.10.2012

Ma ez jî dikanim kurdî binivîsînim?

Buco Demirsoy

Destpêka edebiyata kurdî ya modern kîngê destpêkir nizamim, lê destpêka edebiyata kurdên Anatoliya Navîn bi Bîrnebûnê re destpêkir. Bîrnebûnkovarayekemîn ya li ser KANê. Di kovarê de heta niha nivîsên li ser lêkolîn, hûner, kurteçîrok, hekat, hevpeyvîn, ji pirtûkên gerokên rojhelatanavîn, nivîs hatin çapkirin. Resm û belgeyên dîrokî hatin weşandin.

Nivîskarê Bîrnebûnê yê kedkar birêz Nuh Ateş bi dîtina min Cehovê Kurdên aliyê me ye. Birêz Ateş kurdiya KAN (Kurdên Anatoliya Navîn) bi stîleka taybet bi kar anîye. Dema meriv çîrokên Kekê Nuh dixwîne hîn peyvên kurdî yên hîro bi kar nayîn, tînê bîra xwendevanan. Di stîla wî de kurdiyeka zelal û xweşik xûya dike, keyfa meriv pê te.

Ez her hejmareka Bîrnebûnê bi çar çavan dipêim ku kurteçîrokên Kek Nuh û him jî nivîsên nivîskarê din wek Mem Xelikan, Seyfiyê Asê, Muzaffer Özgür, Ecevît Yildirim, Dr. Mikailî û çend nivîskarê din bixwînim.

Dîsa bala xwendevanan bîkşînim ser ew xebat, xebatkar û kedkarên zimanê KAN. Qet înkarekin, karê ku ew dikin zimanekî li ber mirinê dîsa rih û can didên û zimanê me zindî dikin. Ji destpêka Bîrnebûnê heta hîro, min tim dixwest ez jî nivîsên xwe jê re bişînim, alîkariya kovarê bikim, lê bi rastî min soza xwe bi cîh neanî, ez li hemberî xabatkar û berpirsiyarê kovarê rûreş bûm. Min pir fedî dikir, pir caran ev rûreşîya min hevalê delal Muzaffer li rûyê min texist.

Ez aciz dibûm, min tim rewşa xwe xirab dikir, le bi rastî jî ez meriki tembel im, ji nivîsandinê jî hez nakim, le zimanê min jî wek min pir dirêj e, rexnê û lédana em pir xweş dikin.

Hevalan ji min re jî belki deh zêdetir e-mail şandin, ku ez ji Bîrnebûnê re nivîsan binivîsînim. Her kurdekî li Tirkîyê serpêhatiyên hatin serî wan hene. Bi serî xwe trajediyek e, pêkênîyêk e, carna jî meriyan aciz dikin. Ew tiştên ji bo kurdên min hatine serî min jî

hene, min biryar da ku ez qet ne-
be carcaran ew tiştên hatin serî min
binivînim, belkî ez dilê hevalan
şa bikim û kurdiya xwe pêşda bi-
bim. Lê gerege ku hevalek nivîsa
min serrast bike û kemasiyên min
bi min bide êşkere kirin. Me kurdi
li dibistanê nexwand û nenivîsî, em
nivîsandina zimanê dayîka xwe ni-
kanin binivîsin. Lê li gor dengki-
rina gund û aliye me piraniyên me
baş kurmancî dizanin.

Wexta ez zarok bûm haya min
ji kurda û pîrsa Kurdistanê tunebû.
Min digot qey em însanê gunde
me û çend gundên li doralîyê me
kurd in. Bona ve jî komplekseka
min a mezin hebû, min bi xwe û
xwe digot; "Ma em çima ne tirk in?
Ziman û edetên me çima ne mîna
tirkan in? Dak û bavên me çima
tirkî nizanin?" Û pîrsên hwd. dike-
tin serê min. Lê ez ji nav van pîr-
san dernediketim, kesekî alîkariya
min bikê jî tûne bû. Wê demê hîn
televîzyon tune bû. Kominîkasyon
û teknoloji ne mîna îro bû.

Min dibistana seretayî (ilokul)
li gund xelas kir. Li kazaya me
Kuluyê, li dibistana navîn (orta-
okul) qeyda xwe kir. Cara yekem
bû ez di nav tirkan da bûm, hin
xwandeveganên kurd jî hebûn. Tirk
jî pîr bûn. Tirkan bi me qirfên xwe
dikirin, „Kurdo“, yan jî „Kurdoğlu“

digotin. Bi wan gotinan, em li ber
çavên xwe biçûk didîtin, ez bi xwe
û xwe diqarîm, hêrs dibûm û min ji
kurdûna xwe fedî dikir, carna jî ji
Xwadê re jî sîtem dikir, ma ez çima
kurd kirime!..

Rokê di dîrsa dîrokê (tarîh)
da mijar Şerê Rizgarîyê (Kurtuluş
Savaşı) bû. Dihate bahskirin ku, di
wî şerî de cemiyetên li dijî şerê riz-
garîya tirkan dikirin hene. Ji wan
du cemiyet jî yê kurd bûn û bi
navên „*Kurdistan Teali Cemiyeti*“
û „*Kurd Teavûn Cemiyeti*“. Cara
yekemîn bû ez navê kurda di
nivîsekê da dibinim. Eşqa min pê
hat, min pîr merak kir, ka ew ce-
miyet çi ne, kesekî li dora min di-
zane ji tune bû. Lê di sa jî van ce-
miyetana bala min kişandin. Di
hundirê xwe da bi van cemiyatêna
şa dibûm. Carna jî mezinên me
qal dikirin, min guh dida ser wan.
Digotin; „Hin kurd li Diyarbakirê,
Urfayê, Mardînê hene, pîranî van
bajaran kurdan in“. Meraka min a
li ser kurdan hîn pîr dibû.

Heş û aklê min salên dewamkirî
de hin têgehiştin. Xwandeveganên
me yê li bajarên mezin dixwan-
din, xeber didan me ku li Tirkiye
hîn komel, rojname û siyaseta kur-
dan heye. Paşê kovar, pirtûk û
rojnameyên kurdan bi destê min
ketin. Li gundê me hêdî hêdî

kurdbûn, dîroka kurdan, siyaset jî di nav xortan de belav dibû, du hêz çebûn. Hêza Riya Azadî û ya din jî DDKD bû.

Riya Azadî, Roja Welat, Jîna Nû, Devrimci Demokratik Gençlik, diketin destê me. Min her hejmareka wan bi meraqe-ke mezin dixwend. Navê Îsmail Beşikçi û siyasetvanên kurdan me wê wextê bihîstin. Li Başûr (Irak) qala Berzanî dibû.

Piştî min kurdbûna xwe qebûl kir, bi kurdbûna xwe serfiraz bûm. Li lîseya Kuluyê min ji hevalên tirk re hebûna kurdan diparast. Ji wan re behsa dîrok û zimanê kurdan dikir. Wî zemanî hebûna kurda hîn qebûl nebibû, kurd mîna tirkên çiyayî (dağ Türkleri) dihatin, qebûlkirin.

Kurdan êdî ji bo nasnameya xwe xebat dikirin, li bajarên mezin ê tirkan jî kurdan komel û civata xwe çêkirin, kîtap û rojnameyên

bi kurdî derdiketin, weşana kurdî di nav kurdan da belav dibû, kurdan fraksiyon û komelên cuda çêdikirin. Ew jî Özgürlük Yolu, DDKD, Kawa, û Rizgarî bûn. PKK hat damezrandin, êdî şer di nav kurdan da jî çêdibû, kurdan kurd dikuştin. Her fraksiyon, partî û komaleyên din sûcdar dikirin. Bi navî, xayîn, feodal, işbirlikçi, sosyal faşist, cehş û hwd. Di nav vê kaosê da cunta¹²ê Îlonê hat ser hukum. Min bawer dikir kurdên rojekê bibin yek. Lê 30 sal ser ra derbas bûn, hîn jî kurd nebûna yek.

Bi wan kar û xebatên hatî kirin di nav KAN de welatparezî pir peşta çû. Lê pir însanên me derketin dervayî welat. Em hatin van rojan. Niha jî min bi kurdî nivîsand. Hîseka pir pîroz e. Jiyan bi kurdî xweş e, ma ez jî dikanim bi kurdî binîvsînim?!

Şopên dema xatirxwastinekê - III

Nuhê Hecî Malê Herşîd

Sewa ku otobos wî negire yan jî girtina otobosê ji bîr bike, Simo geh kujê henîya xwe ya çepê bi cama otobosê hebstart û dikete nav xem û xeyalên rêwîtiya berve xerîbiyê. Bi xeyalên şîrîn mest û bi yên bixof mirûztahl dibû: Qezenceke bi xêr bereket...Xwandina li zanîngehê... Jîyaneke serbest û ji derd û tahlîyan dûr...Zehmetiyên xerîbiyê û xemên rêlênebûnê. Geh jî ew bi Homer va dikete nav kat û hurgiliyên li ser meşeqet û serhatiyên çûyina Almanyayê û jîyana li wir.

Deng û gotinên wan teve yên rêwiyên din dibûn. Pîraniya rêwîyan mêr bûn. Çend jin jî hebûn, ew li rêzên paşî yên otobusê rûniştibûn. Dengê jinan kêr dihat bihîstin, wekî ku tê gotin, wana dikire pistepist. Rêwiyên otobosê dibûn guhdarê tevliheviya dengan. Dengê guregur û leqeloka otobosê bi yê rêwîyan va li devhev diketin, dibûn qêrvîrçko. Carcaran dengê heywanên di hundirê otobûsê da heldihat. Dengine bi nalîn û hawar. Gava ku heywan ji keriyê xwe

tên veqetandin û bi tenê dimên dengine weng ji gewriya wan derdikevin. Di navbera her du rêzên kursiyên otobusê da, li nav tûr û kodikên mêst, rûn û penêr da çend heywanê piçûk hatibûn bişûnkirin. Berxekî li ber kavirbûnê bi benekî bi destê xwedanê xwe va hatibû girêdan. Dîk û çuliqekî (elokekî) niggirêdayî û li ser kêlekê ramedandî bi çavên mat û tirsêbar li derdorê xwe dinihêrin û dinalîn.

Hewayê hundirê otobosê pirtir ji bîhna mazot û titunê dagirtibû. Mijara sohbeta rêwîyan li ser çûyina Almanyayê bû. Çûyîna bi destê Dezgeha Kar û Karkir û ya bi rêya veşartî (qaçaxî) û di bin navê turîstiyê da.

Homer yek ji kesên qorê pêşî yên ku ji gundê Beranîyê çûbûn Almanyayê bû. Li gund ew, mîna zanayê Almaniya dihatin hesibandin. Wexta ku ew sewa serdana malbata xwe dihatin gund, merên gund li dora wan dicivîn û jê çûyîna Almanyayê, jîyan, edet û rismên almana dipirsîn. Li gore ku tê qal-

kirin, carekê gava ku Homer hatiye serdana malbata xwe û li odeya wan ya mêvanan gundî li dorê gihêştine hev. Bavê wî, Broyê Bekê bi çend mêvanên din yên salmezin va li aliyê jorî odeyê li ser minderê rûniştibûyê.

Mêvanekî ji Homer pirs kiriye:

- Homer, edetê gawiran çing in, ew jî min me qedr û qimetê mêvanan dizanin?

Homer dûrdirêj qala edetên almana kiriye û li dawiyê şor aniye ser nihêrîna wan ya li ser heywanan:

- Gawirê qedrê heywana pir dizanin. Kuçikê malê aha weng mîna bavê min li aliyê jorî odeyê bi rûniştandin didin!

Bi ser vê mînakdayîna Homer da, ji mêvanan hena gotiye, "tow-beestexfurlleh" û hen jî bi pistepistekî di ber xwe da keniyan. Bavê Homer jî serê xwe bakiriye û gotiye, "xwedêkî vî bi dengkirin nedin, ew jî mîna gawira bûye, şorê devî xwe nizane..!"

Homer pêçekê guh da ser sohbeta rêwiyên otobosê. Paşê berê xwe bi ber ve Simo kir:

- Xwedê dizana van heywanan, mast, rûn û penêra para memûrên Sazîya Kar û Karkira ye! Bertîlê

(rûşweta) sewa xatirê çûyîna Almanyaya ye!

- "Qena te jî sewa çûyîna Almanyayê bertîl da memur û mudiran!" Simo lê vegerand.

- Çi derewa bikim, ji neçariyê min jî bertîl da wan. Xwandin û nivîsandina min tozîkê zeif bû, lowma ez newêrim ku bixwe bikevim imtîhanê. Min du kîlo rûn û bi perê hîngê dused qayme (panknot) dane memûran û wan yekî din ji ber min va kirine imtîhana xwandin û nivîsandinê. Miayeneya saxlemiyê ez bi xwe ketimê. Bi vê miayeneyê kesên saxlem ji yên pûç vedidan, mîna ku li bazarê pez dihata îzbend dikirin. Sewa vê miayeneyê, eyba reşe giranê, me xwe kurtazî kir. Devê şorê ye, me elemaşkare her tiştê xwe berda çolê. Em ji fedîya ra di herdê da çûn xwarê...

"Çing, yanê we kiras û derpiyê xwe jî êxistin?" Simo pirsî. Wî bersiva vê pirsê dizanîbû, lê dixwazt ku carekê jî ji devî Homer bibihîze.

- Erê erê, lê ez î diwême, kurtazî...Qe qalê meke, tu dere me nehîştin, ji devûdidanan da bigrê hetanî derdewan em di kontrola saxlemiyê ra derbas kirin. Mîna ku diwên, em di qula derzîyê ra derbas kirin. Lêbîlem em dibizdinî ku

dereke me ya pûç (çûrig) derke-
ve. Heskoyê Milomer jî bi min ra
çûbû miayeneya saxlemiyê. Delalê
dayik û bavê xwe, bernexurê wan
bû. Di xortaniya xwe da destê xwe
bi îş û karekî nedikir. Xizanê min,
zati hevalpişk jî pir tune bû, ji tirsê
ku dereke xwe pûç derkeve dibiz-
diya. A ku ew jî ditirsî hate sêrî jî,
li miayeneyê didanekî xwe kufikî
derket, ji ber vê ew bi şûn da veger-
andin. Paşê çû didanê xwe çêkir û
weng derbas bû. Hîngê digotin, al-
manê di miayenê da li kefê destan
mêz dikine û kesên ku destê wan
bizmare girtî dibjêrine. Heskoya
Milomer jî vayê bihîstiyê. Çend
hefteyan di ber miayeneyê terv û
bêr ji desta nediketîne, dixwazti-
ye ku pê destê xwe bizmare bibin.
Ku çi dihatiye ber, dar û ber, kevir
û kurçik, pê destê xwe disutîne...

Di pey van gotin û bîraniyan va
Homer kesereke kûr rana û berê
xwe bi ber Simo kir:

- Xwaz bi te, tu di miayeneya
saxlemiyê ra derbas nebûyî!

- Na, ez î bi navî telebetiyê, se-
wa xwandinê diherime, lowma mi-
ayeneya saxlemiyê ne gerez e.

Homer û Simo pêçekî bêdeng
man. Tê bigota wan sewa vêsîni-
yê bîstekê navber dayine sohbetê

xwe, yan jî sewa ku xwe ji pîrs û
bersivên nû ra hazir bikin fersend-
ek dane hevdu. Pir neçû, Simo dî-
sa destpê pîrsan kir:

- Sahî edet û rismên almanan
çing in, taybetên wan yên xas çi ne
û ew tiştên ku li ser almana li gund
ji devê kesên ku Almanya dîtine
tên der çiqas rast in?

Homer xwe di cih da vir da û
wê da livand, tê bigota ew î xwe
rind bi şûn dike. Dû ra piştî xwe
qeym bi kursiya ku li ser rûniştibû
hebstart û got:

- Alman pîr jîr in, jin û mêr si-
wê berbangê da destpê dikin û het-
anî êvarî dişixulin, mina ku bibêjî,
êsrê îşa ne. Neyê comerd in, ku di-
herin restoran yan qehwexaneyekê
her kes ji kêskî xwe dixwe û vedixe.
Rokê li cihê kar, min li “pauze”
cixarek teklîfe yekî alman kir. Wî
cixare helna û got “dankşon”, pê
ra jî hema 10 “fenîg” ji beriya xwe
derxist ji ber cixarê va da min. Min
helmena lê wî ez mecbur kirim...

Bi ser vangotinên Homer da,
Simo bi gotina, “xwedêkê ha, ew
çi edetê neçê ye, malneketno meriv
cixarekê ji hev diêvîşîne!” matmayî-
na xwe nîşan da.

- “Diwêjî çi can im, ew ê bi
„fenîgan“ hesaw dikine, qurîşekî

xwe bi ser kesî da bernadin û heqî kesî jî naxwin!” Homer da ser.

Gotinên bi zimanê almanî yên ku di dengkirina Homer da derbas dibûn bala Simo kişandin:

- Sê û çar sal in ku tu li Almanyayê yî, maşellah te çend şorên bi almanî teve kurman-cîyê kirine. „kaof“ û „fenîg“ û „dankşon“ bi min nas in. Kîtebek li ba min heye, çend mahe ne ku ez jê bixwebixwe almanî dihêvîsime... Lê min „pauze“ qet nebihîst.

- „Walle te î rind hêvîsiyê, afe- rim ji te ra!“ Homer Simo pesand û da ser, got, “ji navberdayîna ji bo vesînê ra diwên “pauze!”.

Sewa ku rind di çavên xwe ra ke, Simo bi dîqet guh dida ser deng û ahengên gotinên almanî yên ku Homer bilêv dikirin. Bi li- serhev pirsikirinê, wî dixwazt ku Homer zêde bi dengkirin bide, jê malumatan derbixe û pê zanîna xwe ya li ser almana û Almanyayê kûr bike. Homer bi pirsên Simo xenê dibû, her ku Simo pirsek dia- vête ber, wî xwe mîna zanayê wê mijarê hês dikir.

Simo bîstekê di ber xwe da çend gotinên almanî yên ku di dengki- rina Homer da derbas bûbûn, du- bare kirin. Pêşkîteyên (hece) wan

dirêjkirî dianîn ziman û guh dida ser dengê xwe: „feenîg“, „kaaaof“, “dankeeeşon“... Dû ra, berê xwe berve Homer kir:

- Tu ji çi yê almanan yan ji kî- jan rabûn û rûniştinên wan hez- nakî?

- Ji rabûn û rûniştinên wan henê bi bed in. Pozpakijkirinê wan. Li fabrîqeyê, tu mêz dikî, ku merikî li hêlê te bi dengê bilind „firrrr“ bi destmaleke xetînî da fiş dikê. Yan jî li hêlê te „virrr“ bê ber- didê. Henê hene li ser kar, di „pau- zê“ nîvro da bi pê nanî xwe dixwin. Wekî din jî, hezkirina ji kûçikan, avrijandina bi pê û paçkirina di de- vûlêvan da. Tu mêz dikî ku keç û xortên wan di tren û otobusan da elemaşkara hevdu di devûlêvan da paç dikine...

- “Li Almana mahaş (mahiye) ê çing in, bi we dike?” Simo avite ber Homer.

- Mahaş bi me dike, ji ber jî dime. Li gund, tu jî pê dizanî, şivan û pala bo şeş maha dihatin ragirtin û heqê wana li gore wî- jdana axelaran dihate birrînê. Li Elmanyayê mahaş li gorê lihevhati- na sendika û patrona li ser be- delê seetekî tê birrîn. Dawîya her mahê mahaşê te li gorê seetên ku

tu di mahekê da şixuliyê didin te. Ji xêrî vê, perê „urlabê“ yanê îzina salê jî heq e. Mahaşakê jî li ser navî „perê-waynaxê“ bê ku em ji bo van perana bişûxilin, didin me.

- Ma „waynax“ çi ye? Simo pirsî:

- Cejneke (îdeke) dinî ya xirîstiyana ye. Li “waynaxê” ferdên malbatê li mala xwe digihên hev, bi xelatdayinê hevdu şa dikin. Li maweyniya mala xwe dara “waynaxê” dadinin û mîna dara nistî ya ku berê mezinên me paç pêva dikirin, bi cinciq û minciqan, bi qilotikên caminî û bi îşq û reng dixemlinîn...

Simo mijar anî ser karkirina li Almanyayê û ji Homer pirsî:

- Tu çi karî dikî, karî te î sîvik e yan giran e?

- Karekî pir giran e. Ez di fabriqeya hesin û pola da dişuxilim. Dan bi dan, geh danî sibê û geh danê êvarê û geh jî bi şev diherim kar. Hesin û pola kaş dikim û li erebeyên barkêşiyê bardikim. Ku kar xelas dibe, tu mêz dikî ku dest û piyê li te qerimîne, tu bûyî xişav. Karkirineke bilez e. Ku dilî te bixwaze jî, tu bişîya nakî xwe ji berbadî û li kendalekî veseyî, „mayîster“, hosteyê serkar bi ser te ra dwestiye...

- „Elman çi dixwin û vedixwin û ji çi pir hez dikin?“ Bi vê pirsê Simo xwazt ku şorê bîne ser xwarin û vexwarinê.

- Alman goştê xinzir (beraz) û kumpîran (kartolan) pir dixwin. Kumpîr ji ser sifra almanan kê nabe, şûna zadî me yê bulxur digire. Bîra pir vedixwin, xwe pê dîkujin. Bîra li ba wan şûnê avê digre. Mêrê xwe ku çing kar berdidin û ji fabrîqeyê derdikevin berê dêv didin „qestevozê“ (bîrexane). Li wir têrî xwe bîra vedixwin, paşê diherin malên xwe. Berê em di „hayma“ da diman. Paşê me xaniyêk ji xwe ra kirê kir. Ez, Heskoyê Milomer û Meçoyê Mîmê tevehev dimênî. Brayê te, Hesen jî bi Mestê Alê û Remoyê Heyder va tevehev di malekê da dimêne. Xwedanî malê ku em bi kirê tê da rûdinin tozîkê saf e, budele ye. Digotin wî, wexta ku li Rusyayê êsir maye, nexwaşîya kurbecînî derbas kiriye û bi ser vê da zû teqewut bûye. Salên xwe di ser şêstî ra bûn. Bîra ruhê xwe bû, jê pir hezdikir. Min yekcaran jê ra şûşek bîra dikirî. Wextê ku şûşê di dest min da didît, pê xenê diwû, bi lez berginde min dihat, mîna ku zêrekê xwe dîtiwe, îşqê çava dibiriqî. Wekî din termek bû,

di xwe da nedilivî, vi xwe ra nedikanî ji şûna xwe rabe û ji vir here herda han. Lê wextê ku şûseyê bîrê di dest min da didît, dibû çik, tavile radiwû ser xwe. Bi eşqekê şûşe vedikir û dadina ser xwe, mîna dergûşê ku pêsîrê daykê dimije, „kurt“ û „kurt“ dadiquiltand...

Pirseke din ya ku Simo pir eleqeder dikir jî li ser jinên alman û arûnemusa wan bû. Wî got:

- Li gorê ku tê qalkirin, mêrê me yên li Almanyâ dostê xwe yê jin hene. Bi heldana kesên ku çûyine Almanyê jinên alman ji axzê arûnemusê da sist in. Min jî devî çend kesan bihîst, diwêne arûnemus li ba wan tune! Ez tehmîn nakim ku gîştik weng bin. Ma jinên bêar û bêmemus li ba ma tune ne!? ...

„Helbet li ba me jî hene!“
Homer got û da ser:

- Jinên almana ê mîna mêran e. Ew jî di fabrîqeyan da dişuxilin. Li gorê jinên me ew ê serbest in, bi serî xwe li bajar û bazaran digerin. Fedî û heyayê pir nizanin. Yên ji axzê nemûsê da xeraw jî hene. Ku bi te ra deng dîkin, çavên xwe dîkin çavên te, tu î fedî dikî ku lê mêz bikî. Jinebîyên almana pir in, merên wan li herba dunyayê du-duya hatine kûştin yan jî êsîr ke-

tine. Salê henan di ser şêstî ra ye. De tu were wê, di nav mêrên me yên li Almanyayê ê nêt û fêl xeraw ne hendik in. Li gund bi jin, zar û zêç in, lê li Almanyayê di pêy jinan digerin. Yek ji wan Meçoyê Mîmê ye. Wexta li gund bû jî çavî li derva bû. Li Almanyayê nasekine. Kîngê ku betal bû nefesê li “Hortenê” heldine. “Horten” navê “kaofekê” ye, di qatê wê yê yeka da qehwexanek heye. Jinên bêkes û salmezin tên wê derê. Meço jî tim li wê derê ye. Meço bi jinebîyêke salmezin ra dost e. Remoyê Heyder digot, “heşê Meço ê di jêr dixunê ra ne. Ew î mîna nêrîyê ku bîhnê alorî vi ser ketî tim di dor jinebîyên pîr ra çerx dibê. Çi hîkmete nizamim, bi vê çehrê xwe yê neçê, pîrê alman gî jê hez dikine. Heznekin çir bikine, Meçoyî perê qehwe û pastayên wan didê, hîn çî dixwazine!...”

Bi van gotinên Remo, Simo û Homer pir kenîyan. Dû ra Simo mijar guhêrî û pîrs kir:

- Hun tiştî xwarin û vexwarinê ji ku derê distînin û wextê ku tişt distînin hûn li hesawdayînê xwe şaş nakin?

- Ji du rojan carekê em ê goştî mirîşkan dixwin. Li hêle jî zadê bulxur. Em ê bulxur ji gund da

bi xwe ra dibinî. Wekî din jî xwarinên konservekirî, peqlê (fasule) spî, goştê ga û masîyê hûrik dixwin... Li standina tiştê xwarin û vexwarinê hesawdayînê bi qah re. Li “kaofê” tu mêz dikî li ser tiştêkî bihayê wî nivisîne, „99 fenîg”. Bimbarekno ha bikin 1merq, na...! Wexta ku em ê hîn nû bûn, ji avûrûyê hesawkirina bi „fenîgan” me xwe li hesawdayînê şaş dikir. Nimûne, wextê ku digotin dênê we „19 merq û 49 fenîg in”, serê me tevlihev diwû, destûpîyê me li hev dipêçikîn û me xwe şaş dikir ku çir bikin. Malneketno, de bibêjin „19 merq û nîv” yan jî „20 merq”, na ilam 19 „merq” û 49 „fenîg”. Lê me çareyek ditiwû. Ku hesawekî bi “fenîga” dihate ber me,

me perê gir derdixistin û pê hesaw dida. Me “fenîg” pir kêr xerc dikirin. Me ew digihandin hev û dibirin li dukanan yan jî li bankê çerxe pereyên gir dikirin. Paşê, em ro bi ro hû bûnî hesawkirin û hesawdayîna bi “fenîgan” jî...

Homer û Simo pêçekê bédeng man. Serî kiribûn ber xwe, tê bigota ew ê vedisêne, yan di ber xwe da dueya dixwînine, yan jî guh didine ser dengên derdora xwe. Otobus berve Anqerêyê dixûşî. Ew geh hemêlî gir û baniyan dibû û geh jî di paş wan da wêr dibû. Dengê ku ji qulqewerên otobusê derdiketin û wêrewêra motirê wê, li gorê bervejor helkiştin û bervejêr daketina wê dihate guhêrîn.

Mainz, 12.11.2012

AGAHDARYEKE GIRÎNG

Em dixwazin di her hejmareke xwe de, ji cil û bergên kurdên Anatoliya Navîn wêneyekî kevn di *Bîrnebûnê* de biweşînin. Bi vî awayî em ê hem bi tevgirêdana kurdên Anatoliya Navîn bizanin, hem jî em ê hay jê hebin ku kincên wan ên berê bi çi awayî ne.

Bi rîca û bi kêfxweşî em bi hemû kurdên Anatoliya Navîn didin zanîn ku: wêneyên kesên ji malbatê (jin-mêr), bi kinc û tevgirêdanên kurmançiyê li ba we hebin, ji kerema xwe ji me re kopiyekê bi rê bikin. Bi vê yekê em ê bi dewlenediya tevgirêdana xwe bizanin û em ê wan kesan careke din bi bîr binin.

Redaksiyon

Bîranîna Dr. Nebî Kesen

Roja 8/12-2012an de ji bo bi bîranîna rehmetî Dr. Nebî Kesen, çend heval, nasûdostên Nebî, endamên redaksiyona weşanxanê, ji endamên Waqîfa Kurdên Anatoliyê, li Stockholmê, li lokala Apecê civiyan.

Ji redaksiyona Bîrnebûnê, Seyfi Doğan, Ji Waqîfa Kurdên Anatoliyê Hemîd Atmaca, Mahmut Baran, Yusuf Güler, Harun Coşar, İsmet Aktaş ji Federasyona Komelên Kurdistanê, Şermîn Bozarslan, Sidik Bozarslan, ji endamên redaksiyona Apecê Îhsan Espar û Hesenê Metê, ji gundiyeş Dr. Nebî Kesen, Xizan Şilan, Osman Köse û Memet Kesmez, hevalê Nebî yê dema lîsê, Yusuf Özden, kekê Mecid Çifçi û Hanefî Celepli di vê civînê de beşdar bûn.

Her yekî ji wan bîranînên xwe yên bi rehmetî Dr. Nebî Kesen re

anîn ziman. Nebî çing naskirine, li ser xebat, berhem û kesayetîya wî, deng kirin. Hemû bi mirina Nebî ya weng ji nişkava, pir pê xemgîn bûn. Gîştikan Nebî, welatparêzekî demokrat, têgihiştî, durist, rastgo û dilşa dinasîn û mirina wî wendayîyeka pir mezin didîtin.

Pîştî bîranîna Nebî hemû li ser yek xalî hemfikir bûn ku ji vira ha divê em her însanekî xwe yî/yê xwedî têkoşîna ji bo mafê kurdan e, bi civînên wiha, bi bîrbînin. Armanc, têkoşîn û xebatên wan bidin naskirin ku ev neyên jibîrkirin!..

Ji van hevalana Xizan Şilan û Osman Köse, ev gotinên xwe ji bo ku di kovarê de bîr weşandin bi niviskî jî ji bo kovara me şandin.

Ali Ciftçi

Xizan Şilan: Min berê rehmetî Nebî Kesen nasnedikir. Sê an çar caran hatibû bajarê Stockholmê. Min ew bi saya kek Eli Çiftçi naskir. Lê berî ku em hevdu nasbikin, min ew gelek caran di Roj-tv de dîtibû. Dema ku ew di bernameyan de li ser rewşa kurda û dîroka Kurdîstanê diaxivî, ez pê kêfxweş û serbilind dibûm, ku mirovekî wisa zana û têgêhiştî ji nav kurdên Anatoliyê derketiye... dil, li min şad dibû.

Belê, min ji nêz ve Nebî nas kir. Nebî berî her tiştî xwediye exlakekî durist, xweşbînî, paqij, dilpak, dilsoz, stûnerm û xwediye bîr û baweriyê û demokrat bû. Rojekê min çavên xwe li malperan digeland. Min dît ku qala mirina wî dikin. Min şok derbaskir, bi wê nûçeyê bawer nekir. Wê kêlê eş û xemgîneyeke bi xof mêjî û laşê min rapêçabû. Min hema ji kek Eli Çiftçi re telefon kir. Wî jî bi dengêkî nizm, berketî, kovan û bi zimanekî lihevgeriyayî got; erê, rast e. Belê, bi

rastî Nebî ji nişkave, bêxatirxwestin, bêwext û zû ji nav me koç kir û çû dilovaniya xwe.

Bila serê malbata wî û gelê kurd sax be.

Osman Köse: Ez û rehmetî Nebî Kesen, li Încovê hevalê hevdu bûn. Têkiliya me bi hevdu re pir baş bû. Wê demê em xort bûn. Ji me re rojnameya *Riya Azadî* û kovara *Rizgarî* dihat. Nebî wê demê xortên Încovê li dor xwe kom dikirin û ji me re nivîsên rojnameyê dixwendin û li ser mijaran, ê têteta nav giftûgoyan. Nebî gelek zîrek, jêhatî û kurdekî welatparêz bû. Xwediye şexsiyeteke durist bû. Mirina wî ez pir êşandim. Belê herkes ê rojekê bemire, lê hevalê me Nebî pir ecele kir. Ew ê her tim di dilê me de bijî.

Serê gelê kurd sax be!

Kurmanciya malê, yan kurmanciya mamostayî/yê?

Remzî Kerîm

Sipas ji bo Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê û Kitêbxaneyê Kurdî li Stockholmê.

Bêguman nebûna rêxistînekê ka mamostayên zimanê kurdî li Swêdê û platformên dîtir, hev nedîtî û li ser nepeyivîna pirs-girêkên perwerdeya zimanê kurdî ya li Swêdê, sedemeka serekî ye ku mamosta nikarin bîn ba hev û mamosta û dayîk û bav nikarin bîn ba hev û li ser pirs-girêkan bipeyivin. Lewra girîng e rêxistin û dezgehên din yê kurdî bi vî karî rabibin. Hem Yekîtîya Nivîskarên Kurd, hem jî Kitêbxaneyê Kurdî ji ber vê yekê hêjayî sipasîyê ne.

Gava ji min hat pirsîn ku ez dixwazim li ser hin pirs-girêkên perwerdeya zimanê kurdî ya li Swêdê bipeyivim, min got erê, ji ber ku yek ji wan pirs-girêkan ji roja pêşî ya mamostatîya min heta îro jî hertim astengek bûye. Li gor ev pirs-girêk ne ya min bi tenê ye, belkî li Swêdê ya hemû mamosta-

stayên zimanê kurdî (mebesta min kurmancî ye û ji vir û pê da ez ê ji ber hêskirina têgihîştinê gotina kurmancî bi kar bînim) ye, lê ez bixwe ji roja pêşî ya mamostatîya xwe pêrgî vê problemê hatime û heta îro jî berdewam e.

Berî ku ez behsa pirs-girêkê bikim, bi kurtî dixwazim li ser hinek aliyên rewşa perwerdeya zimanê zikmakî ya li Swêdê bipeyivim da ku pirs-girêk ji bo we jî zelaltir bibe.

Grupên Heterojen

Li Swêdê gava di warê perwerdeyê de behsa grupên heterojen tê kirin, mebest jê stîlên cida yê fêrbûnê ne.

Stîla fêrbûnê çi ye? Stîla fêrbûnê ew e bê kesek çawa xwe konsantre dike, ji bona ku zanîneka nû bi baştirîn û hêsanîrîn awayî fêr bibe.

Gelek modelên stîlên fêrbûnê hene. Kîjan rewş ji bo yekî baş e gava mirov tiştekî nû, yan tiştekî

zor, zehmet fêr dibe? Bêdengî, yan dengên nizim li ba yekî? -Hinek zarok gava dersê çêdikin li muzîkê guhdarî dikin, hinek xwe dixin oda xwe, derî digrin û ji dengê pir nizim jî konsentreyê wan xirab dibe. Hinek gava dersê çêdikin, qelema xwe dixin devê xwe, hinek qelemê li masê dixin, hinek xwe li ser zîkê xwe dirêj dikin.- Li ser kursîyan li sinîfêkê, yan li malê li ser qenepeyeka nerm? Rûnîştî, yan dirêjkirî? Xwendina bi dengê nizim û ji bo xwe, yan xwendina bi dengê bilind û ji piya? Xwendina danê sibê, yan bi şevê? Ji analîze gav bi gav ber bi tabloyeka kamil, yan ji kamilîyê ber bi detayan ve?

Grupên heterojen li dibistanê

Lê li dibistanan ji van zêdetir behsa fêrbûna bi hestên tê kirin. Bi kîjan hisên xwe tu zûtir û hêsantir fêr dibî? Bi çavên xwe –visuell-? Bi guhên xwe –auditiv-? Çêkirina tiştêkî bi destê xwe –taktîl-? Yan jî di pratîkê de bi kirinê –şînestetîk-?

Eger dorûber, sinîf, yan jî metoda ku mamosta, yan pêşkêşkar bi kar tine, li gor stîla te ya fêrbûne be, hingê tu zûtir û baştir fêr dibî. Bo nimûne yên visuell bi xwendina çavan zûtir fêr dibin.

Yên audîtîv bi guhdarîkirinê zûtir fêr dibin. Li gor lêkolînan %30ê swêdîyan tiştêkî ji semîner û konferansan fêr nabin. Ji ber ku visual in. Bifikirin semînerek, yan konferansek ku bi tenê bi riya bîhîstinê zanînê digihîne mirovan, ji bo wan kesan çiqas ne xweş e.

Di sinîfêke 20-25 şagirdî de dikare her çar awayên cida yên stîla fêrbûnê hebin. Ango ji alîyê stîla fêrbûnê de sinîf sinîfa grupeka heterojen be, ev yek karê mamostan girantir dike. Ji ber mamosta eger bixwaze şagird zûtir û hêsantir fêr bibin dive sinîfê/cihê dersê li gor hemû stîlan amade bike, divê 1- Stîlên fêrbûnê yên her şagirdî/ê bizane, 2- Divê ji bo her şagirdêkî/ê li gor stîla wî/wê dersê amade bike.

Grupên heterojên di ware

perwerdeya zimanê kurdî de.

Bi ya min ji bilî grupa heterojên ya li jor, di ware perwerdeya zimanê kurdî ya li Swêdê çend grupên din yên heterojen hene ku yek ji wan ew pîrsgirêk e ya ku ez dixwazim li ser bipeyivim:

1- Grupa şagirdên temencida.

Şagirdên sinîfên cida dikarin di nav yek grupa xwendinê de bin.

Ji ber rewşa perwerdeya zimanê zikmakî li Swêdê dikare rewşeka weha peyda bibe –gelek cara qaîde ye, ne îstîsna- ku şagirdên derin sinifa 2, 6 û 9ê bikevin nav heman grupê ku mamosta hefteyê 50, yan 60 deqîqa mecbûr e hemûyan bi hev re bike grupeka xwendinê û bi hev re dersê bide wan. Ev yek cidatir e ji dibistanê ku tesnîfkirî ye: Sinifa 1, sinifa 2, sinifa 3, 4, 5, 6, 7, 8, û 9.

2- Grupa sewiyeyên cida yên zanîna kurdî.

Ji ber rewşa giştî ya perwerdeya zimanê zikmakî li Swêdê, gelek cara mamosta, ne li dibistanekê bi tenê, lê li 6, 10, carna 15 dibistanan di-

gere, ji ber ku li her yek ji wan dibistanan grupek şagirdên zimanê kurdî hene. Di nav her grupekê de jî dikare şagirdên kurd yê li Swêdê hatine dinyayê û du meha li ser hev di civateke kurman-cîaxêv de nejiyayî hebin. Şagirdên ku di 10, 12 salîya xwe de hatine Swêdê hebin. Şagirdên li malê bi dayîk û bavê xwe re, bi mirovên xwe re hertim bi kurmancî dipeyivin, hebin, şagirdên ku dayîk, yan bavswêdî yan miletekî din hebin. Şagirdên ku dayîk û bavên wan li malê bi wan re bi zimanekî din dipeyivin hebin. Û bawer bikin ev jî ne îstîsnayek e. Ev yek weha dike di nav heman grupê de sewîy-

eyên, mustewayên cida yên zanîna zimanê kurdî hebin û ev jî karê mamostayên zimanê kurdî du cara girantir dike.

Û niha jî pîrsgirêka ez dixwazim li ser bipeyivim. Di 13 salîya mamostatîya xwe de bi ya min yek jî pîrsgirêka herî zor, yek jî pîrsgirêkên ku wek mamosta li ber karê min bûye asteng.

3- Grupa şagirdên “kurmancîyên cida”.

Hûn hemû ji min baştir dizanin û ne pêwîst e ez bêjim, welatê me parçekirî ye. Ji her çar parçeyan kurmançîaxêv li welatên cida bi cih bûne. Çar, li gor hina 5 zarawayên cida yên zimanê kurdî hene. Û hejmara wê nîzanim, lê gelek varyantên cida yên kurmançîyê hene. Ez nabêjim devok, lê gotina varyantê bi kar tînim, ji ber ku bi ya min baştir li pîrsgirêka ku ez ê li ser bipeyivim digunce. Varyanta kurdên anatolîyê, varyanta behdînanî, varyanta devera Mêrdînê, varyanta devera Ruhayê, Varyanta devera Serhedê, Varyanta devera Colemêrg, Wan û beşek ji Bidlîsê. Varyanta kurdên ji Kurdistanê Sûrîyê, Varyanta Semsûrê û beşek

ji Entabê, varyanta Mereşê û Meletîyê. Varyanta kurdên Makû û Êrmîye û Mergewêrê. Varyanta Efrîn, Koban û Çîyayê Kurmênc.

Gelo ev varyantên kurmançîyê ji hev pir cida ne?

Hem erê, hem na.

Ji bo zarokên ku di jîyana xwe de ti cara di civateka kurmançîaxêv de nejiyayî, li dibistanê bi vî zimanî nexwendî û li derve bi zarokên din re nelîstî û cara pêşî ji mamostayê/a xwe dibihîse famkirina varyanteka din pir zor e. Îca ew varyanta kurmançîyê jî hefteyê 60 deqîqeyan – di nav wan 60 deqîqeyan de her şagird çend cara derfeta peyvînê, nivîsandînê, xwendînê bi dest dixe ne mumkin e ji berê de bê zanîn.-

Ji bo me mezinan, ji bo kurmançîaxêvên ku kêr, zêde ji ber enteresa xwe, yan karê xwe bi kurmançîyê re didin û distînin, ne zor e. Ji ber hayê me ji rewşa giştî ya kurmançîyê heye, em dixwînin, dinivîsin, dipeyivin, lê ji hemûya girîngtir em dibihîsin –eger gelek cara em henekên xwe jî bi wan varyantan bikin.

Çend nimûne:

Ez nikarim werim

Ez neşê m bihê m

Ez şî nakim werim

Ez nikarim bêm

Ez nikanim werim.

Ez vê kurdîyê tênagihim.

Ev ders ne ya xuş e.

Ez kurmancîya te anlamîş

nakim. Pir zor e.

Ez vê kurmancîyê fam nakim.

Zehmet e.

Gelek cara gotinên pir besît yê n rojane ji ber ku bi xwedî varyantên cida ne, dibin sedema tenegihîştinê û dilê şagirdan ji dersê sar dîkin.

Ne îstîsna ye ku şagirdên 2, 3, yan 4 varyantan carna di heman grûpa şagirdên kurmancîaxê v de hebin. Anku di grûpekê 3, yan 4 varyantên cida yê n kurmancîyê û di hefteyekê de 50, yan 60 deqîqeyên dersê.

Ji bona ku zelaltir be, ez ê ji çend nimûneyan ji pêkhateya hin grupên xwe yê n şagirdan bibêjim:

Grup 1: 1 şagird ji devera Ruhayê, 1 şagird ji Mûşê, 2 şagird ji Omera (Kurdên Anatolîyê)

Grup 2: 3 şagirdên -12 salî- ji

kurdên Anatolîyê, 2 şagirdên -9 û 10 salî- ji Nisêbînê.

Grup 3: 1 şagird -6 salî- kurdê Anatolîyê, 1 şagird -10 salî- ji Duhokê, 1 şagird -11 salî- ji Serhedê.

Grup 4: 8 şagirdên -14 salî- kurdên Anatolîyê, 1 şagird -14 salî- ji Nisêbînê.

Bêguman her yek ji van şagirdan kurmancîya ku li male tê peyivîn, dipeyive. Kurmancîya dayîk û bavê xwe dipeyive.

Û mamosta jî her yek ji devereka cida ya Kurdistanê tên û bi heman varyanta kurmancîyê na peyivin, yan di perwerdeyê de heman varyantê bi kar naynin û her mamostayek hemû varyantên kurmancîyê jî nizane.

Di hinek waran de standart nebûna kurmancîyê, standart nebûna rêbazên rastnivîsîna kurmancîyê, pîrbûna varyantên heman gotinê, tesîra zimanên din, bi taybetî jî zimanê tirkî û erebî û bêguman di sere hemûyan de jî rewşa qedexebûna zimanê kurdî, li ba şagirdan û dayîk û bavan ji ber vê qedexebûnê û cezayê n cida tîrsa peyivîna bi kurdî, ji kurmancîya xwe piştrast nebûn, kurmancîya xwe ne wek kurmancî, lê wek varyanteka xirabûyî hesibandin.

Lê ez ê ji sedemên pirvaryan-
tîbûna kurmançiyê zêdetir, li ser
tesîrên vê pirvaryantîyê di karê xwe
yê mamostatîyê de bikim.

Erkê zimanî çi ye?

Erkê ku gelek kes kêr, zêde li ser
hemfikir in: Ziman berî her tiştî
alavek e, amûrek e di destê mirovî
de ji bo fikirîn, danûstandin û fêr-
bûnê. Mirov bi riya zimanekî di-
karin hev fam bikin, bizanin ka yê
dî çi dibêje, çi difikire, çi hîs dike.

Eger di danûstandina di navbe-
ra du mirovan de, di dana înfurma-
syonê de nezelalîyek, yan kêmasîy-
ek hebe, ew her du mirov hev tê
nagihin, hev fam nakin. Ji bo hev-
famkirinê divê ew aletê danûstan-
dinê zelal be, bêkêmasî be. Eger
kurmançîaxêvek ji Cîhanbeylî

-kurdekî Anatolîyê- û kurman-
çîaxêvek ji Duhokê nikaribin zelal,
vekirî, bêyî şaş têgihiştin bi hevdu
re suhbetê bikin, yan yek ji wan
mamostê zimanê kurdî be û yê
din jî şagirdêkî mamosta yê 7-12
salî be, ew erkê zimanî yê aletbûna
danûstandinê bi cih nayê. Di warê
perwerdeyê de ev yek hê jî girîngtir
e, ji ber ku ziman –çi zimanê devkî,
çi zimanê nivîskî- mezintirîn amûrê
danûstandina mamoste û şagird e.

Ji bilî wê eger şagird zimanê pirtûk
û materyalên dersê yên bi kurman-
çî fam neke, bêguman nikare zanî-
na xwe pêş de bibe.

Tecrubeya mamostatîya min

Gava min dest bi mamostatîya zi-
manê kurdî kir, kurmançîya ku
min dizanî, kurmançîya ku ez di-
peyivîm û kurmançîya piranîya
şagirdên min ne yek bû. Me di
destpêkê de nikaribû suhbetê
kurt ya rojane jî bikin. Piranîya
wan ji Anatolîya Navîn bûn û ev
cara yekê bû min guhdarîya kur-
mançîya wan dikir. Berî hingê ez
ti cara pêrgî kurdekî Anatolîyê ne-
hatibûm. Gelek şagirdên min ga-
zinde dikirin ku kurmançîya min
û ya wan ne yek e: Ew dîyalekteka
din dipeyivin. Û ev fikir ne bi tenê
fikra şagirdan bû. Dayîk û bavên
wan di wê qanaetê de bûn ku dîy-
alektên me cida ne. Hin ji bavên
şagirdan digot:

”Kurmançîya me bozix e.
Em pir kelîmên tirkî qulanmîş
tikinî. Dîyalekta me başqe ye.
Kurmançîya me başqe ye. A we
başqe ye. Û kurikê (zarokên me)
me qe kurmançîya we li ber xwe
naxinî. Em şî nakin”.

Ez pir baş dizanim ku ev "başqebûna" kurmançîya me ji bo şagirdên min problemeka mezin bû. Ji ber fam nedikirin ez çi dibêjim. Û min jî gelek gotinên wan fam nedikirin. Nîvê dersê bi kefteleft û heydedana famkirina gotinan derbas dibû. Famnekirina kurmançîya min dersa zimanê kurdî ji bo şagirdan carna dikir îşkenceyek. Ji ber zimanê tu fam nekî û tu mecbûr bî guhdariyê bikî, weha dike ku zewqa te bişkê, tu fam bikî ku tu tiştêkî fêr nabî û çûna dersê êdî ji te re bibe îşkenceyek.

Du aliyên vê pirsê

Du aliyên vê pirsê hene ku bi ya min divê em li ser bipeyivin.

1- Gelek kurmançîaxêv kurmançîya xwe biçûk dibînin, jê fedî dikin, dibêjin kurmançîya me xirabûye. Em pir gotinên bi tirkî bi kar tînin. Kurmançîya me ne mîna a we ye. Hûn tam kurmanç in. Ev bawerî tesîrê li zarokên wan jî dike û zimanê xwe –kurmançîya xwe- "bêqîmet", "bi kêrî tiştêkî nayê", zimanekî prîmîtîv" dihesibînin. Hinek cara ev biçûk dîtin tesîrê li ser hin dayîk û bavan dike ku ji zarokên xwe re şûna kurdî, zimanekî din hîlbijêrin.

Herweha ne ew bixwe bi tenê, kurdên din jî kurmançîya wan wek "kurmançîya prîmîtîv" dibînin. (Ev gotin ya mamostayekî zimanê kurdî ye). Gelek kurd henekên xwe bi kurmançîya wan dikin û wan dikin pêkeninên suhbetên xwe: "Hahahahaha. Qapî açmîş ke", "Qapatmîş ke", "Qulaxê min dêşe".

"Ez di ... kurmançîya weha ...", "Were nîiiiiikkkkk min. Hhhhhhhh". "Hele tu bi xudê li kurmançî mêze ke: "Ew diçittt, dikittt, dibejittt. Ez Azadî dibînim". Lawo bêj ez Azad dibînim. Ev çi Azadîîî ye îca. Ûhwd. (Ev cumle hemû ji suhbetên malan, ji Facebookê û ji odeyên çatê yê Internetê hatine girtin). Ev henek pê kirin mixabin li nav kurmançîaxêvan pir berbelav e û weha dike ku kurmançîaxêvên varyantên cida ji kurmançîya xwe –ji xwe- fedî bikrin, bi kurmançî nepeyivin, û carna jî ji xwe re li nasnameyeka din bigerin.

Tesîra negatîv ya vê henek pê kirinê li ba zarokan/şagirdan pir mezintir e: Şagird berî dest bi dersa kurdî bike, weha bawer dike ku kurmançîya wî/wê ne kurmançîya resen e, kurmançîyeka naylon e û ji peyivîna bi kurmançî fedî dike, xwe jê dide paş. Ji ber suhbetên

henek pê kirinê gelek cara li ber zarokan/şagirdan, li malan tê kirin. Û bêguman zarok jî dibihîsin. Ev kurmançiya xwe biçûk, nerast, "bozix" qebûl kirin, ji destpêkê de nîvê vîyan û karîna şagirdan dikuje û zewqa xwendina kurdî li ba wan namîne.

2- Meyla bi taloke:

Wezîfeya mamostayên zimanê kurdî.

Ne bi tenê şagird, lê mamosta jî her yek ji devereka cida ya Kurdistanê tê û bêguman varyanta kurmançiya ya devera xwe dipeyive. Û gava şagird mamosta yan dibistan diguhere, pêrgî mamostatyek nû û varyantek din ya kurmançiyê dibibe. Ev jî li ba şagird tevlihevîyeka nû peyda dike û berdewamiya fêrbûnê dibire.

Divê şagird fêrî kurmançiya mamosta bibin? Yan?

Lê vê rewşa tevlihev ya ku min di gotina xwe de dest nîşan kir, meyleka bi taloke li ba mamostayan peyda kiriye: Ev meyl jî xwe bi du awayan dide der:

1- Her mamostayek kurmançiya xwe wek kurmançiya "standart qebûl dike" û dixebite ku

şagird fêrî kurmançiya wî/wê bibin. Nebûna standardiyê di hinêk waran de û hebûna pir varyantan, nebûna dezgehên "otorîter" yên perwerdeya bi kurmançî ku piraniya mamostayan wê otorîteyê nas dike, nebûna dezgehên "otorîter" yên pirtûk û materyalên dersê her du lingên mamostayan dixê soleka teng. Mamosta bi tena serê xwe, bi 30, 50, 60 yan 70 şagirdên ji 7-8 grupên heterojen pêk hati bi tena serê xwe dimîne. Ev yek weha dike ku mamoste kurmançiya xwe bike navend, bike bingeş, di perwerdeyê de bi kar bîne û kurmançiya xwe "fêrî" şagirdên xwe bike.

"Ez hîna jî dibêim qapî"

Ev gotin gotina şagirdêkî zimanê kurdî ye. Ev şagird 9 sala dice dersa zimanê kurdî û mamosta dixwaze kurdîya xwe "fêrî" wî şagirdî bike. Gotina ku "dive" şagird fêrî bike "derî" ye. Dike nake di suhbeta rojane de şagird her tim dibêje "qapî". 4-5 salan piştî ku şagird 9 sala dibistana destpêkê bi dawî tîne, rojekê mamosta û şagird pêrgî hev tên û şagird dibêje: Mamosta ez hîna jî dibêim qapî.

"Jag forstod inte ett enda ord".

”Min gotinek bi tenê jî fam nekir”.
(Salekê piştî dersên kurdî)

2- Pirvaryantîya ku ez behsê dikim, hem di warê struktura kur-mancîyê de -beşên gramerê- hem jî di warê peyvan de ye. Lê cida-bûna peyvan û bikaranîna peyvên tirkî, yan erebî serî ji her cidabûne-ka din standiye û loma jî mamosta her hewlê dide ku şagird fêrî go-tinên xwerû yên kurdî bibin. Ev hewldan carna ewqas mezin di-be ku mamosta fêrkirina peyvên xwerû yên kurdî wek girîngtirîn wezîfeya xwe dibîne. Ji bîr di-ke ku nikare bi kurmancîya dê û bavên şagirdan re reqabetê bi-ke. Ji ber ku em li Swêdê ne di ci-vateka kurmancîaxêv de dijîn, zi-manê dibistanê ne kurmancî ye, lê swêdî ye. Şagird heftiyê 60 deqîqa tê ba me, lê piştî wê dersê êdî kur-mancîya malê ya dê û bavên xwe, mirovên xwe dibihîse, dipeyive. Bi gotineka din nebûna pirtûkên dersê, nebûna tekstên kurmancî yên ku hemû şagirdên di grupekê de fam bikin, mamosta mecbûr di-ke ku bixwe hinek teksta bi kur-mancîya xwe binivîse û hewlê bide ku şagird wê tekstê fam bikin. Ev ji bo şagirdan fêrbûna kurmancîyê

wek ziman zehmettir dike. Ji ber ku famnekirina tekstê, yan famne-kirina axaftina mamosta rê li ber her tiştê din digre.

Carna ev meyla xwerûkirina kurmancîyê ji aliyê mamostayan ve wek ”wezîfeyeka welatperwerîyê” jî tê dîtin û hestên welatperwerîyê serî ji wezîfeya mamostatîyê distîne.

Bêguman tevgera xwerû kirina soranîyê ya li başûrê welatê me jî tesîrê wek gelek kesên din li ma-mostayan jî dike.

”Ez dikarim hozanekê binivê-sim ku yek gotina erebî yan tirkî tê de nebit”. (Li vir ne nivîsîna hel-bestekê, lê nivîsîna teksteka xwerû bi kurdî endîşeya bingeh e).

Dê û bav

Di nav kurmancîaxêvên Swêdê de baldarîya dê û bavan ya li ser karê mamostayên kurdî û kurmancîya ku zarokên wan fêr dibin cida cida ye. Beşek ji dê û bavan bi baldarî pîrsa ji zarokên xwe dikin û dix-wazin bizanin zarokên wan çi fêr bûye. Beşekî din hîç piştguh dikin, hîç napirsin. Di nav dê û bavên beşê pêşîyê de nerazîbûnek ji ma-mostayan xuya dike. Lê bi ya min ev nerazîbûn ne razîbûnek e ji ma-

mostatîya mamosta, belkî zêdetir "nerazîbûnek e" ji kurmançîya mamosta. Bi piranî bav kurmançîya xwe ji ya mamostayî baştir dibînin û eger zarokek bê malê û bêje ez îro fêrî filan gotinê bûm û ew gotin di kurmançîya bavî de tunebe, yan sînonîmeke wê hebe, bav xwe nerazî dike û dibêje "ev mamosta çî dike loo kurmançîya zarokê me jî xirab dike".

Ji alîyê din ew meyla bi rîsk ya ku min li jor behsê kir, bi awayekî din xwe li ba dê û bavan jî dide der. Dê û bav ji mamostatîyê zêdetir, mamostayan li gor kurmançîya wan dipîvin. Eger yek li gor wan baş bi kurmançî bipeyive, ew mamostayekî baş e.

"Çare"

Jib o vê problema ku di warê perwerdeya zimanê kurdî ya li Swêdê derdikeve pêşîya min, ez dibêjim "çare" ew e ku mamoste di dersên kurdî de hem mamostayê/ya şagirdan be, hem jî şagird mamostayên mamosta bin. Bi gotineka din mamosta bibe şagird.

Ji bona ku mamosta bikaribe tevî hemû astengên li pêş mamostatîya zimanê zikmakî, tevî hemû astengên li pêş mamostatîya zi-

manê kurdî li Swêdê jî, tesîrên negatîv yên vê problema "famnekirinê" çareser bike. Bi kêmanî ji bo şagirdên xwe hewlê bide ku tesîra pirvaryantîyê kêmîtir bibe. Lê jib o vê du tişt pêwîst in:

1- Divê mamosta hemû varyantên kurmançîyê wekî kurmançî qebûl bike. Divê mamosta hem di nav şagirdên xwe de, hem li ba dayîk û bavan, hem jî di nav civaka kurdî de li dijî henekpêkirina bi varyantên din yên kurmançîyê derkeve.

2- Divê mamosta û şagird di nav wan 60 deqîqeyên dersê de gelek cara karên xwe biguhe-
rin: Mamosta dive derfetê bide şagirdan ku bi kurmançîya xwe bipeyivin. Neku ji roja pêşî bi pêşhukmê ku "kurmançîya wan ne durust e, dive ew fêrî kurmançîya min bibin" berê xwe bide şagirdan. Divê mamosta ji şagirdan fêrî varyanta kurmançîya wan bibe û gava bi wan şagirdan re dipeyive, yan tekstekê amade dike, dive kurmançî, kurmançîya şagirdan be.

Ez dizanim ku ev yek karê mamosta zortir dike, barekî giran li barê jixwe giran, siwar dike. Lê hebûna tekstên bi varyanta kurmançîya şagirdan weha dike ku:

1- Şagird di nav tekstê de xwe

û kurmancîya xwe dibîne û pê ser-bilind dibe

2- Şagird tekstê fam dike. Dizane çi hatiye gotin û mamosta ji gumana “ka şagird vê tekstê fam dike yan na” xilas dibe û dikare piranîya dema xwe îca jib o der-sa xwe bi kar bîne: Li ser tekstê xebitîn. Neku bi tenê li ser gotinên zehmet xebitîn.

Yek nimûne:

Wexta ez tiskî gir bûm, min her tişt anlamîş kir. Ez niha ji kurmancîya xwe fedî nakim. Ama tersî wê ez bi kurmancîya xwe ser-bilindim. Ez li malê bi kurmancî deng dikim.

Li mektebê bi hevalên kurmanc va bi kurmancî deng tikim.

Wexta ez piçekê mezin bûm, min her tişt fam kir. Ez êdî ji kurmancîya xwe fedî nakim. Lê tersî wê ez bi kurmancîya xwe ser-bilindim. Ez li malê bi kurmancî diştexilim. Li mektebê bi hevalên kurmanc re bi kurmancî diştexilim.

Demê ez piçek mazin bûm, ez her tiştî tê gihiştim. Ez nûke ji kurdîya xu şerm nakim. Bes bere-vajî ez bi kurdîya xu ser-bilindim. Ez li malê bi kurdî daxivim. Li medresê digel hevalêt xu bi kurdî daxivim.

Parsekên Kurdistanî li Îskandînavyê

(1899-1914)

“Kesê ku du derewan bike dikare deh derewan jî bike...”

Rohat Alakom

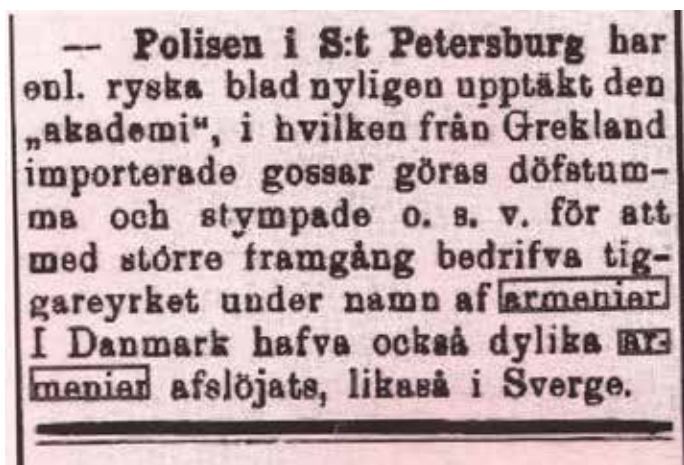
Di destpêka sedsala 20an de bi sedan ermenî, sûryanî û nestorî, kesên nemisilman ji Kurdistanê hatine welatên Bakûrê, bi rojan li Swêd, Norwêç, Danmark û Fînlandiyayê mane, pere berhev kirine û gelek ji wan ketine dilqê parsekên kêmendamiyê wek kesên topal, ker-lal. Van kesan bi nasnameyên sexte, bi “nasnameyên deynkirî” li van welatan mane, parsektî kirine. Lê belê paşê hemû ji aliyê polêsên van welatan de hatine girtin û pira-niya wan hatine dersînorkirin. Van kesan gelek caran gilî- gazine li kurdan kirine wekî kurd li wan zordestiyan dikan. Çalakî, danasîn û propagandaya van parsekan navê kurdan gelek xirab derxistine. Pira-niya van kesan kurd wek komeke zordest, êrişkar û xwîndar nîşan dane. Beşeke wan jî gotiye ku wek mînak ew dixwazin li Kurdistanê dêr, zarokxane yan jî dibistanan ve-kin, bona van çalakiyan pere berhev kirine. Tiştêkî balkêş jî ne tenê li we- latên Bakûr, li gelek welatên Ewrûpê wek mînak li Almaniyayê jî kesên wiha peyda bûne, du nestoriyên Kurdistanê hê di sala 1844an de hatine Berlînê.¹

Wisa xuya dibe ku hatina van kesan ne fenomeneke nû bûye û tenê bi welatên Bakûr re girêdayî nîn bûye, kesên wiha li hemû Ewrûpayê belav bû- ne. Paşê derketiye rûyê rojê ku ev karên binerd bi dîzî û veşartî, bi sistematîk tên meşandin. Gelek tişt û bûyer li serê van kesan ku ji deverên gelek dûr ha- tine van welatên Îskandînavyayê, derbas bûne. Serpêhatiyên van kesan çawa em li jêr jî dibînin gelek caran bûne mijarên rojnameyên wan salan ku li we- latên Îskandînavyayê derdiketin. Rojnameyeke Swêdiyên Fînlandiyayê diyar dike ku angorî gotinên gotiyan li Rûsyayê, li bajarê Petersburgê “Acenteyeke kurd” (Kurdisk agentur) heye ku rêberiya vê koma parsekan dike. Angorî rojnameyê endamên wê li hemû cîhanê belav bûne. Di nivîsê de bi hûralî li

¹ *Utrikes*, Borgå Tidning 14/12 1844.

ser vê tora parsekan tê sekinîn ku li Fînlândiyayê gelek aktiv bûye. Ev parsek gelek caran ketine dilqê gelên curbecur û rolên xwe baş listine. Kesê ku ev nivîs amade kiriye her wisa jî qala aktorên kurd û ermenî dike wekî wan karên xwe çawa bi jêhatî meşandine. Carekê ev kes kurd e, mala wî jî aliyê ermeniyên kûjer de hatiye kambax kirin, yê din dîsa ermenî ye, xwîşk û dîya wî jî aliye tirkên nexirîstîyan de hatine revandin û girtin. Niha pereyekî mezin wek fîdye ji wan dixwazin bona ku ew bîr berdan!¹

Angorî agahiyên rojnameyeke fînlandî, polêsê rûs, komeke ker û lalan keşf kiriye ku li Yunanîstanê perwerde dibin, dikevin dilqê ker û lalan yan jî organeke bedena xwe jê dikin ji bo ku karê parsekiyê bi navê “ermeniyên” li Îskandînavyayê bi profesyonelî, baştir bi rê ve bibin. Rojnameyê navê vê koma kesên îthalkirî “Akademî” daniye û dinivîse ku ermeniyên wiha ne tenê li Fînlandiyayê, her wisa jî li Danmarkê û Swêdê jî peyda bûne.²

“Akademiya parsekan” xwe dide dest (Wiborgs Nyheter 24/7 1903)

Angorî rojnameyeke swêdî kesekî bi navê Johannes Schmidt ku di sala 1907an de hatiye Swêdê, dest bi berhevkirina pereyan kiriye bona alikariya dêreke li Kurdistanê. Ev kesê ku li devera Jönåker li aliyê bajarê Nyköpingê hatiye dîtin jî der erebî, tu zimanekî mayîn nizanibûye, di destê wî de gazîyeke nivîskî bi almanîyeke xirab hebûye. Rojname dinivîse ku tişteki balkêş jî li Kurdistanê erebî kêr tê peyivîn, zimanê bingehîn li wir kurdî

¹ *Österländska tiggare, Östra Nyland* 3/7 1909.

² *Polisen i S:t Petersburg...*, Wiborgs Nyheter 24/7 1903.

ye. Rojaname di derbarê nasnameya wî de ketine şikê û hemwelatîyên xwe hişyar kirine wekî berî ku alîkariya van kesên wiha bikin, divê pêşiyê wan baş binasin.¹

En äfventyrare, som kallar sig Johannes Schmidt, gästar för närvarande Jönäkerssocknarna i Södermanland och tigger ihop pengar till en "kyrka i Kurdistan". D. v. s. själf kan han ej vidare tala i saken, han lär öfver hufvud taget ej vara mäktig något annat språk än arabiska, en något öfverraskande omständighet, då arabiska är föga vanligt i Kurdistan, men hufvudspråket är kurdiska. Men han har ett på gräslig tyska skrifvet upprop, däri den kristna kärleken anmodas om hjälp, och reder sig för öfrigt med gester. Hans uppträdande är, säger en meddelare till S. L. T. allt utom blygsamt, tvärtom högst pockande och oförskämmt, och allmänheten torde ha allt skäl att se sig för, innan den lemnar honom några bidrag, då föga utsikt finnes för att de komma kristenheten i Kurdistan till godo.

Nûçeyek di derbarê parsekên Kurdistanê de
Östgöta-posten 15/2 1907.

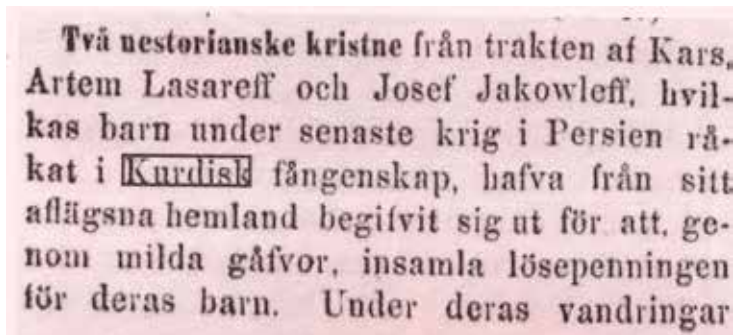
Gelek zenaetkarên rûs ku di van salan de ni navê "sâgfilare" (kesê ku birekan tûj dike) dihatin navandin, di sala 1899an de berê xwe dane Swêdê û vê koçberiyê heta sala 1914an her berdewam kiriye. Mirovên bakûrî wek casûsan li wan mêze kirine. Ne tenê li Swêdê wek mînak di sala 1904an de çend ermenî her wisa li Norwêçê geriyane û pere berhev kirine. Cara pêşîn

¹ *En äfventyrare*, Östgöta-posten 15/2 1907.

şêniyê Norweçê şik biriye ku ew casûsên rûs in. Paşê rojnameyan nivîsîne ku ev kesan wek rohilatîyên din ermenî ne.¹

Di sala 1904an de parlementerekî swêdî, P. Waldenström bi navê *Hişyarî* daxûyanîyekê ji rojnameyên norwecî re dişîne û bala hemwelatîyan dikeşîne ser yekî ku ji Îranê hatiye Norweçê alîkariyê berhev dike bona vekirina zarokxaneyekê li Kurdistanê. Ew kes, xwe bi navê Dr. Daniel dide nasîn, hersal tê Swêdê jî. Parlementer di vê kurtenivîsa xwe de dîyar dike ku wî li Swêdê berî çend salan du kesine wiha sextekar dîtine û ew eşkere kirine.²

Ji ber ku di van salan de gelek ermenî dihatin Swêdê, swêdiyan ev kesan û ermenî hema wek hev qebûl kirine, koka van kesan a etnîkî jî bi giştî “ermenî” qebûl kirine. Piraniya wan piştî bûyerên 1894-1896an hatine Îskandînavyayê. Çawa tê zanîn di van salan de li hemberî ermeniyan li Împaratoriya Osmanî hin êrişên etnîkî pêk hatine. Van kesan ji bo ku xwe li ber dilên van biyaniyan şîrîn nîşan bidin, ev bûyer bi zanetî neçê bi kar anîne. Gelek ji van ermeniyan bi taybetî di salên 1902-1903an Kurdistana Osmanî hatine Swêdê, beşeke wan ji aliyê Urmîyê bûne. Ji ber ku parsektî li Swêdê qedexe bûye, bi destê berpirsên resmî di sala 1904an de li hemberî “*parsekên faris û ermenî*” (bettlande perserna och armenierna) nivîsek hatiye belav kirin. Di salên din de hejmara wan her çûye zêdetir bûye. Paşê polêse Swêdê hemû ev kesan dersînor kirine.

Två nestorianske kristne från trakten af Kars, Artem Lasareff och Josef Jakowleff, hvilkas barn under senaste krig i Persien råkat i Kurdisk fångenskap, hafva från sitt aflägsna hemland begifvit sig ut för att, genom milda gåfvor, insamla lösepenningen för deras barn. Under deras vandringar

Nûçeyêke ku qala du parsekên din dike
(Finlands Almänna Tidning 14/1 1858)

Gelek ji wan li ser Rûsyayê re hatine Fînlândiyayê. Du kesên nestûrî bi navê Artem Lasareff û Josef Jakowleff hê di sala 1858an de ji bajarê Qersê

1 *Sågfilare som armenier*, Östgötaposten 9/9 1904.

2 P. Waldenström, *Varning*, Norska Aftenposten 14/7 1904.

hatine Fînlandyayê bona alikariya zarokên xwe bikin ku “*di şerê dawî de li Îranê ketine destê kurdan*”.¹ Kesê ku li Fînlandyayê zêde li ser hatiye axaftin kesekî bi navê Moses Bar Jakob bûye. Vî kesê suryanî gotiye ku ew ji Kurdistanê Îranê ye. Wî xwestiye bi berhevkirina pereyan alikariya zarokxaneyê ku 66 zarok lê dimînin, bike. Bi oldarên Fînlandyayê re ketiye têkilîyan, di rojnameyan de gaziyên alikariyê hatine weşandin. Di van gazîyan de kurd wek kesên talankar û êrişkar hatine danasîn. Gelek kes û dezgehên fînlandî alikariya wî kirine.² Vî kesî wek mînak di Komeleya Semîtîstan de konferansek jî di derbarê çanda gelê xwe de pêşkêş kiriye.³ Lê belê paşê kesên ku ew ji nêz ve ew nas kirine, nepakiya van kirinên wî ji berpîrsên fînlandî re gilî kirine. Yek ji wan keşeyê ermenî, Abr. Amirchanjans e ku bi nivîseke dirêj sextekariya vî kesî derdixe holê.⁴ Moses Bar Jakob di derbara zarokxaneyê xwe ya li Kurdistanê û di derbara azadiya jinan de hin derew kirine. Abr. Amirchanjans ji bo derewên wî wiha gotiye: “*Kesê ku du derewan bike dikare deh derewan jî bike...*”. Piştî weşandina vê nivîsa Amirchanjans, fînlandî êdî baweriya xwe bi Moses Bar Jakob û sedan kesên wek wî zêde naynin, ew êdî wek sextekar û şarlatan hatine navandin. Di dawiyê de rojnameyê di derbarê berhevkirina van pereyan de wiha nivîsiye: “*...Moses Bar Jakob berhev kiriye, berhev kiriye, dema têra xwe berhev kiriye, lêxistiye çûye welatê xwe*.”⁵

Mimkûn e ku di nav wan de hin kesên dilrehm yan jî nûner, endamên rêxistin û saziyên dilrehmiyê hebûne, lê belê kesên parsek û sextekar navên van jî xirab derxistine. Di van salan de hin mirovên zane hatine Îskandînavyayê. Wek mînak mamosteyekî bi navê Mirza Baba Bar Ischaja ku ji Tebrîzê bûye di sala 1896an de li Mariehamnê konferansek daye, navê konferansê wiha bûye: “*Welat û gel, erf û edet li Ermenîstan, Kurdistan û Îranê*” (Land och folk, seder och bruk i Armenien, Kurdistan och Persien).⁶ Vî kesî gelek ziman zanibûye, şeş mehan li Swêdê maye û qasî ku xwe bide

1 *Två nestorianske kristne...*, Finlands Almänna Tidning 14/1 1858.

2 *En vädjan*, Nya Pressen 4/10 1895.

3 *Semitiska föreningen*, Hufvudstadsbladet 3/10 1895.

4 *Meddelanden från allmänheten*, Nya Pressen 25/10 1895.

5 *Krönika*, Nya Pressen 27/10 1895.

6 *Herr Baba Bar Ischaja*, Aftonposten 29/6 1896.

famkirinê, swêdî fêr bûye.¹ Vê carê mîsyonerekî protestan Moses Meliko bi hevalekî xwe yê Kurdistanî di sala 1895an de hatine bajarê finlandî, Hangö bona vekirina maleke zarokên bêxweyî pera berhev bikin. Angorî agahi-yên rojnameyê, vê gera ji Kurdistanê heta Fînlândiyayê sê mehan ajotiye.² Kesekî bi navê Baba Knanishu di sala 1901an de ji herêma Agiriyê hatiye Fînlândiyayê, bajarê Ekenäsê. Wî li Swêdê beşa diransaziyê xwendiyê, piştî xelaskirina xwendinê, vegeriyaye welatê xwe. Berî ku here li ser çanda suri-yaniyan û dêra wan axaftinek kiriye. Di eynî rojnameyê de tê gotin ku bavê wî Moratchan jî berê hatiye Fînlândiyayê û Swêdê, li van deran ji bo vekiri-na sê dibistanan pere berhev kiriye.³

Çawa xuya dibe ew kesên parsek, ew karkerên gerok ku “sågfilare” hati-ne navandin û ev kesên xwendî ku li ser çandên rohilatê konferans dane, di van salan de gelek caran di nav kategoriya “bettlare-tiggare” (parsek) de ha-tine berhev kirin û çavekî polês hertim li ser wan bû. Van kesan gelek caran firsend dipan, dema karên wan baş nedimeşiya, wê çaxê rol û dilqên xwe di-guhirandin. Ev karkerên gerok ku “sågfilare” dihatin navandin, vê carê dike-tin dilqê ermeniyên.⁴ Angorî lêkolînekê wek mînak di sala 1914an de polês qasî 314 ermeniyên wiha parsek ji Swêdê dersînor kirine.⁵

1 *En långväga resande*, Fredrikshamns Tidning 19/9 1906.

2 *Långväga resande*, Hufvudstadsbladet 13/8 1895.

3 *Långväga främmande*, Wiborgs Nyheter 19/10 1911.

4 *Sågfilare som armenier*, Östgötaposten 9/9 1904.

5 Sverker Oredsson, *Svensk rädsla: Offentlig fruktan i Sverige under 1900-talets första hälft*, 2001, rûp.62.

Hevpeyvînek bi Zagros Çetinkaya re

Zagros, di hinek helbestên te de meriv bi giranî jîyana zozanan û gundiya dibîne, tu dikarî xwe ji bo xwendevanên Bîrnebûnê bidî nas kirin, ka tu li kuderê hatî dunê, li ku mezin buyî û zaroktiya te çawa tê bîra te?

– Ez li Qerejdaxê hatim dunê (Konya - Kulu) û heya 6 saliya xwe ez li gund bûm. Piştî me mal bar kir Anqarê û min li Anqara dest bi mektebe kir. Bi rastî dema ku zarokatiya min te bîra min ez bi zîzî dibim. Li ew salan min azadî nas kir, ew salan bi teybetî ji bo na min; ne-nika îro ye. Dema ku ez li wan rojên berê difikrîm, ez îro fêr dikim ku; divê mirov, azadiya xwe ji zarokatî da nas bike.

Bîranîna ji zaroktiya te de, pîr li ser te tesîr kiriye, ci bû û ew bîranîna dure di jîyana te de bandorek çawa hîşt?

– Min zarokatiya xwe li zozaneke biçûk derbas kir. Û ne hevalên me, ne jî em qela bûn û me hemiyan lîstikên xwe bi xwe çêdikir. Ji quti-yên rûn qamyon, bi çamûra; mal, siyar û pîr diştên din çêdikir. Û pişt

re me ew lîstekên xwe dixist nav stîri vedişart. Piştî çend seatan em ê biçûna lîstekên xwe bo ku derxînin, lê me didîtî ku pez lîstekên me şikandine. Ew dema, jî bona me; wek bi tirkî dibêjin; 'mağlubîyet' bû. Lê qet tu caran jî me dest ji lîstekên xwe ber nedida. Em êdî bi hêrs, dibûn û em ê biçûna me yê lîstekên xwe careka din çêbikira. Û em ji zarokatiya xwe hîn şoreşê û mağlubîyet bûn.

Dema te dest bi dibistanê kir, te çiqas bi zîmanê tirkî dizanî? Çi bîranînên te yên wê wextê hene? Te xwe wek zarokêkî kurd, çing hîs dikir?

– Bi rastî, min qet bi tirkî nedizana. Wextê me mal barê Anqare kir, ez 6 salê bûm û min dixwest dest bi mektebê bikim. Lê pîrsgirêk hebû, min nedizana şagirdên din kurdî nizan ne. Welhasil, me besmele kişand, min dest bi mektebe kir. Ez çûm sinîfa xwe, li sira xwe rûniştî û herkes gudariya mamoste dike û qet tu kes jî deng nake. Piştî çend daqiqa mamoste hat, ket sinîfê. Û dest bi pîrsan kir. Ji hemû zarokan pîrskir

û sira hat ser min, wek zaro-
ke dîn ez ji rabûm ser xwe. Ji
min re tiştan dibêje, lê dibê-
je çi gelo!? Ez di hundirê xwe
da dibêjim; 'ew ji dayika min
re şor dike, çi!?' Mamoste bi
min re deng dike, bes ez qet
tu tişteke fêhm nakim û min
dest bi gîrî kir! Çend daqîqa
gîrîm, û bi kurdî dibêjim;
"ez dixwazim herim malê,
ez dixwezim herim gundê
xwe!.." Ew roj, roja min a ye-
kem û paşî bû. Pişt wê ra min
dest ji mektebê berda û salekê
neçûm mektebe.

Pîştî te kijan

dibistan/universite xwend?

– Dema ez 14 salî bûm,
ez çûm Norveçê û min li wê derê
dest bi mektebê kir û ekonomî
xwend. Pişt wê ra derbasê Swêdê
bûm. Û niha li Swêdê Pedagojiya
Şano(Teaterpedagog) yê dixwînim.

Tiştêk tu kişand derweyî welêt yan jî tu mecbûr kir, çi bû?

– Bi rastî, ez nizanim ji bo çi ez ha-
tim. Lê tiştî ku ez dizanim, heye. Ew
jî mirov pirî caran li peyî dilê xwe
diçe. Û wexta bi dilê xwe diçe, qet ji
xwe pirsname; çima ez terim. Lê bes
diçe. Û ez ji ketim pi hezin xwe. Bi

taybetî ew kesên ku li ser hunerê dix-
ebitin, ji hunerê hez dikin, ew dike-
vin peyî xeyalên xwe. Hedef û ide-
alek wan heye û ew li peyî hedef û
idealên xwe diçin. Jî bo min ji xe-
ribî usa çebû.

*Em hinekî li ser huner û meraqa te
ya li ser muzîkê bisekinin. Min tu di
warê şanoyê de nas kiribu û herwiha
tu ji aliyê muzîkê ve jî tê naskirin.
Gelo, ew ji ku tê? Tenê meraq bû an
ji derûdora te kes an grubên ku tesîr
li te dikirin hebûn?*

– Hemû endamên malbata min

hunermend in. Ez bi muzîkê ve mezin bûm. Wexta ez pênc salî bûm min bi birayê xwe re def lêtexist. Û pişt wê ez jî ketim nav jiyana û cîhana muzîkê û bi taybetî muzîk ji bo min cihekî taybet e. Her çiqas pirî caran bi ser nîvisan/ şano werim nasîn jî; muzîk, destpêka jiyana min e. Erê, rast e, hemû endamên malbata min hunermend in û tesîra wan jî li ser min bû. Lê ji bo min muzîk ne tesîri ye, tu dîkerî çend salan di tesîra malbata xwe da bîmînî, lê ji wextek şûnda tu ji wê tesîrê xelas dibî û ew wexta tu dest bî nasnameya xwe dikî, ez kim e? Zagros ki ye?'. Ji wê wextek bişûn da muzîk bû hevalê min, bû helbesta min, bû evîn ji min re. Û mamostên min; Yılmaz Güney û Ahmet Kaya ne. Ez pir tişt ji wan hîn bûm. Şoreş, azadî, îdeolojî, muzîk, wek bi tirkî dibêjin; '*estetika sanat û jiyane*' ji wan hîn bûm. Min qerekerî xwe, wextek bi wan nas kir û bi pêşxist. Ez bawer im ku her li ronahiya rojê ez ê layîqê wan bim.

Qasî ku em pê dizanin yek kitêbeka te ya helbesta bi zimanê tirkî, bi navê "Karanlık Senaryo" derketiye. Tu dikarî hinekî li ser vê berhema xwe û ku hene berhemên din ku tu li ser kar dikî, me agahdar biki?

– Karanlık Senaryo, kitêba min

yekem bû û niha kitêba min a nû '*Seyir Defterim*' heye, du meh berî niha derketiye. Û ji derî wê, filmekî min î kurt hebû û min ew xelas kir. Û ji derî wê, li Stockholmê cihê *Academia Cultura* kar dikim. Bi Xwedê karê min pir e, çiqas bixebitim ew qas kar derdikeve.

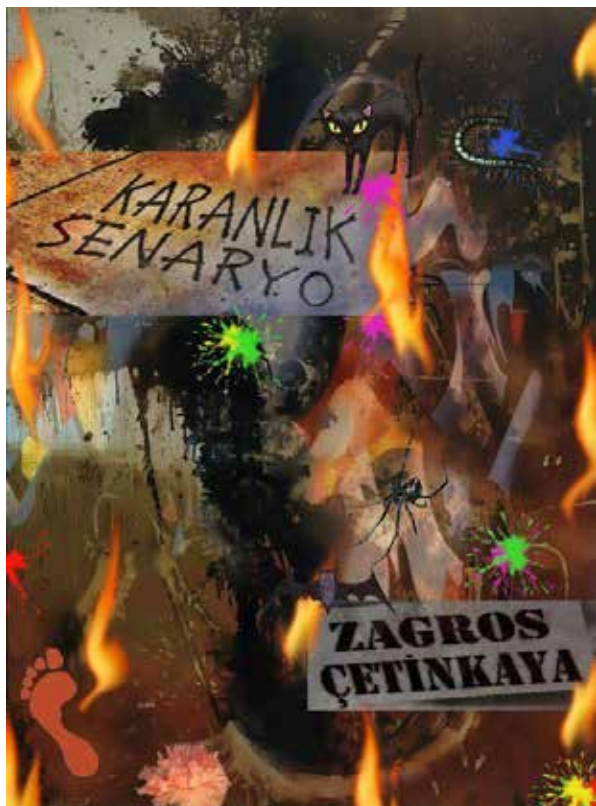
Ez ê pirs nekim bo çi te bi tirkî nivîsîye. Meriv hunera xwe bi kîjan zimanê xwe baş hîs bike û bi wî zimanê dinivîsîne. Lê qasî ku min tu bi rêya kurtefilm û konseran de, muzîka te guhadrî kiriye, ez dibînim ku zimanê te yê dayîkê, kurmanciya te, têrî xwe heye. Gelo tu difikirî ku berhemên xwe, hestên xwe bi zimanê xwe yê dayîke, bi kurmanciya şîrin binivîsîn?

– Ji bo çi nebe, lê bi rastî zimanê helbesta kurdî pir cuda ye, pir kûr e. Mamoste digot; '*insan hangi dilde ağılıyorsa; o'dur yalnızlığının ana dili*'. Û ji bo min ji weng e. Ez bi kîjan zimanê digirîm, ew e zimanê min. Wextek dayika min digirî; ew bi kîjan zimanê şîna xwe dike ew e zimanê min e. Zimanê kurdî, heya îro bi dewkî hatîye, ne li ser nivîsan. Ez dixwezim bi zimanê dayika xwe binivîsim û hîsên xwe bi kurdî binivîsim, lê ew, ewqas qolay ne bû. Her mirov zimanê dayika xwe hayî

û ji derî wî her miro-
vek zimanekî xwe yê en-
tellektuelî ji heye. Ji bo
min; zimanê tirkî, zi-
manê min ê entellek-
tuelî ye. Ez bi kijan zi-
manî dinivîsim, ew ne
pir muhîm e. Ji bo min
tişteke muhîm heye ku tu
çi dinivîni! Ew kesên
ku li TRT6 ê kar dikin
jî bi kurdî diaxivin; lê
fayda wan li ser kurdan
çi ye? Ez mirovekî durist
im û ez kurdekî baş im.
Bi can û dilê xwe kurd
im! Ê ji pirî kesan bê-
tir jî bi kurdî diaxivim,
ji sîbe heya êvarê demo-
gajîya sosyalîzm, li ser
mafê mirovahatiyê dikin, ez ji wan
zêdetir sosyalîst û humanîst im.

*Kitêba herî dawî ku te xwend, filmê
ku te dît û şanoya ku te temaşe kir,
kijan bûn?*

– Kitêba dawî min xwend; 'Zagros
Çetinkaya - *Karanlık Senaryo*' bû,
filmê min temaşe kir; Deng bê Deng
e (ew ji filmêk ji Zagros bû). Ê bi
rastî ez pir di bin tesîra wê de mam,
henek, lê bi rastî nayê bîra min, min
sibê çi xwariye, ew nê bîra min, dê,
film, kitêb çawa bên bîra min!)

*Tiştêkî ku me ji bîr kiriye, pirseke ku
tu dixwazî bi rêya Bîrnebûnê, bigi-
hînî xwendewanên me hebin, fêrmo?*

– Ez dixwazim spasê bikim ji Ali
Çiftçi re û hevalên din ku li ser
Bîrnebûnê kar dikin. Bi rastî pir
keyfxweş bûm. Ê ji hemû xwende-
wanên we re û kesên hîn hêvî xwe
ji wendekirî ye, ew kesan bi can
û dilê xwe her dem li ser navê miro-
vatî û azadîyê şer dikin, silavên xwe
ji wan re dişînim. Hûn her di nav
azadî û xweşiyê de bijîn!

Li teniştê jîyanê

di rabirtiya tozgirtî nav salnameyên dirî da resimên kevnbûyî
peyameke newêrek hatiye nivîsîn
„roja evînan, li welatê cemedê...“
bi destê kê
kîngê hatiye nivîsîn heseke kiryar nenas

bîra avaretiyê kir
beziyana bê gavhejmartin
wendabûna li deştên xewle bêserûbinî
firandina hêvîyên bendnekirî

di xeyalên xwe yên bi bîhnxweliya pey baranê da
qêrîniyên kuriktiya min
lomeyên ji bîrbûyî

birînên min yên qalik girtî
tama xwînkirina şevê bê pêhêsîn
ma her qalikek ji birîna xwe diweşe
henne her qalikek li ser birîna xwe rind e
naye zanîn lê
li hîç payizan hesret nikane zeviyên xwe rake
ne tu ê li ba min ewqas rind bimeyî
ne jî rûyê hesretê min ê biêş

evîndarên revok yên evînên bi çavşev
li vî bajarî êdî neman
- evînên ku jê mîna yên kevn bîhna pozbilindî dihat jî-
jehrûzemberek kirî
nav evînên temenê min da

evîneke xwîngirî li ser lêvên min ên qeliştî
û min, bîra te kir!

li deftera min ya fenê helbestên çizûviz kirî
-navên ku binî hatiye çizîkirin-
evînên wendabûyî hatine nivîsîn
bîranîyên qilêrbûyî hene li her derê vî bajarî
yên ku te lê mêzkirî lê nedîtî
qêrînên bêdeng yên ku te bihîstî lê hesnekirî!

li ser canê te, tîrêjên ji ber evarê mayî
li armance ixaneta stêrkan îlada kenên ezmên î ku ez tê da wenda bûme
di kemîneke tarî ya bajarekî nenas da tême lê xistin

ne tu xwedêya hêyvê Seline
ne jî ez xwedêya rojê Apollon
berêvareke westiyayî da
-bîranîyên wenda yên li tenîştê vê jîyanê dîkin meze-
bi xemeke ji rêbernameya evînên bî da mayî
hîn jî hoste ne em di şevitandina bîraniyan da jina min...

gîşt ev e...

Zagros Çetinkaya

Wergera ji tirkî: Nuhê Hecî Malê Herşîd

ALAMURA

careke din

seet li hesretê parve bûn
bîhna tenêtiya min tê ji her derê
bitenêhîştin mabû bû
henne gavbigav bergihinde dûrketiyê bezîm

tê bîra min

erê, ew şeva tê bîra min
serçavê min di nav destên te da bû
bîhna xemê ji te diha..t
dikeniyam
xelasbûnî ji êşên xwe yên di paşlê min da gihane hev
ditirsiyam
canê te bi canê min bibû, kwîrik em bişewitin
evînê em ê bişewtandina, bi ser da jî em dikeniyam!
Ji avrûyê bermayiyên baweriyên me yên nerast
nerindiyeka bihata serê me
xwaz... bi te, ma çi ê bihata serê me...

erê, tenê evîn be!
yên din xeyalên masûnî...

şeveke baharê hûnik bû
ditirsiyam bi destê te bigrim
lê ku evînên min dîsa xwîn bibin
lê ku tirsê cihîştinê xwe li min bipêçe
dikeniyayî

di nav bablîsokan da bûm
dilê min xwe disot ji cirma evîneke li ba xwedê gunekar ra
gereg ji tirsên xwe gîştkan pak bibûyama
bihesiyama bi tîna canê te di canê xwe da!

dengê kilaman belav dibû li şevên baharê yên hûnik
sewa tezekirina sermestiya me meyeke din ji ya evînê
nifirên ji ber lêvên me mayî şevê dinivîsînin
lihev pêçîkî, tevlihev
ewqas jî omdîyên hubûyî
xeyalên ku gihêştine masûnîyê

gava te serîyê xwe bi sîngê min hebstart
min ji stêrkan peşniyaz dikirin
de, stêrkeke din jî birije
sewa te niyazek
niyazek jî sewa min
asîmanekê sewa evînê ez ê niyaz bikim...

evîn be Alamura
tenê evîn be!...

Zagros Çetinkaya

Wergera ji tirkî: Nuhê Hecî Malê Herşîd

Zerdeştî

Kurdan dînî xwe yê berî îslamê, dînê Zerdeşt bû. Dînê Zerdeşt Mazdaîzm e. Navî Xwadeyê xwe Ahura Mazda ye û Zerdeşt peygamberê wî dînî ye. Mazdaîzm li ser du prensîpan hatiye dagirtin.

Rindî

Xirabî

Rindî, Ahura Mazda û xirabî ji Ehrîman temsîl dike.

Ahura Mazada navî nîzamê xwe Aşa ye. Yanê tevgera heqîqetê ye.

Duzena Ehrîman nîzamê xwe Drigu ye ew jî derew û xizanî ye.

Zerdeşt dînê xwe bi zordarîye bi însnan qebûl kirin neda. Ew dînê xwe bi riya aştiyê di nav xelke da wek derwişekî bigere belav dike.

Mazdaîzm bextê (qeder) qebûl nake. Dibêjê insan bi îradeyeke azad hatiye dunê. Ji bo wê jî gerek însan rindî û xirabîyê ji hevdu derxe. Însan berpirsiyarê buyerên xwe ye. Însan wextê ku wegeriya dunê alîdinê li gor nêt û fêlen xwe ceza an jî mukafat bibîne.

Mazdaîzm ji aliyekî da jî, dînê habunê (existentialism) ye Însan navande habûnê ye. Gerek însan qederê xwe di dest xwe ke û hêza

bîryarên xwe bi xwe qeraran bide.

Zerdeşt, ji Xwadayê Mazdaîzmê Ahura Mazda da wek Xwedayê hişa behs dike. Dibêjê; Ahura Mazda Xwadayê aqil e. Ew bi aqilî xwe hereket dike.

Ji bo wê jî Zerdeşt dibêjê; Xwedayê Xirabîyê Ehrîman ê şerî li hembere Ahura Mazda wenda bike. Çîmkî, ew bêaqil e. Rabirdû nayên bîra wî û li pêşarojê çi bibe nizane.

Ahura Mazda rabirdûyan tîne bîra xwe û dizanê li pêşarojan cê dê bibe.

Yanê xirabîyê bêbasîret e û rindî bibasîret e .

Mazdaîzm eqil dertixe pêş.

Dîtinên Mazdaîzmê, ji bo bext û vînê ji felsefê Nietzsche re dibin rêzan û rêber. Nietzsche wek Zerdeşt teslîmîyetê û stuyê xwe li ber qederê xwarkirinê qebûl neke. Nietzsche ji dînê Mazdaîzmê îlham digrê û kitêbêke bi navî *Also Sprach Zarathustra - Ango Zerdeşt Dengkir-* dinivîsîne. Babeta wê kitabê, bi piranî îlhama ku Nietzsche ji Mazdaîzmê girtiyê. Yanê li ser qederê û îredayê

(daxwaz) azad e. Mazdaîzm dibê; Daxwaz(îrade) bingehîyê raman kirinê û hereket kirina însana ye.

Dîtinên Mazdaîzmê ji bo aqil ji gelek filosofên wek Descartes, Leibniz û Spinoza re bûye çavkanî. Ew filosofan, li Ewropê filosofê dema agahtariyê (dema ronahiyê) bûn. Wan filosofan pîyonêrên felsefê rasyonîzmê bûn.

Xweza gelek filozofên yewnanî jî ji Mazdaîzmê îlham girtine. Ji bo ku şorê qut bikim ez nuha nekevim nav wê minaqaşê.

Zerdeşt dibêje; sê prensîbên Ahura Mazda hene:

Humata: Tişt baş were fikirkirin;

Bingehîyê zanatiyê aqil e. Dezgeyên ku însan bi aqil bifikirî; biguman li tiştan û fikran bifikira û bi cavekî kritik raman bike. Ji bo ku însan bi aqil bifikire gerek însanî azad be û bi serxwe be. Îradê xwe na yê di dest kesî da be.

Hakhata: şora baş were gotinê; Meri dikane wê prensîpê bi du alîyan da şîrove bike.

a-ji aliyê etîk da

b-ji aliyê sosyolojîyê da

Li hemberî tevgerê derewîn,

tevgera heqaniyê heye. Gerek însan xîreta heqaniyê bikşîne ku dijî derewinan derkeve. Yanê însan derewan neke. Şorê rast bibêje.

Ji aliyê sosyolojîyê da gerek însan bi empatiyên ronakbîr û bi hîsên zîrek hevdu fêhm bikin.

Sören Kierkegaard di şîreke xwe de dinivîsînê; ji bo ku ez alîkariyê kesekî bikim divê ez bi xwe wî insanî fêhm bikim, lê siftê û di ber hertiştî bizanim kî ew însana çiqas fêhm dike.

Te bîra min wexte ku min tiştêkî nexweş digot, bavê min ji min re digot; berî ku tu dengî anjî şorekê bibêjî, wê şorê xwe sîûneh caran li ser zimanî xwe bigerîne û carê celi bibêje.

Hivarşta: Kar baş were kirinê.

Bingeha xirebiyê xizanî ye. Li gor dînê Mazdaîzmê, xizanî bêdînî ye. Ji ber ku dînê Mazdaîzmê karkirinê pîroz dibîne. Însanên ku kar dikin xurt û xweşik dibin.

Dînê Mazdaîzmê dînê karkirin û pakîyê ye. Dînê Zerdeşt dînê jîngeh û jîngeh parastinê ye.

Seyfi Doğan

Ji Şoreş Reşî du kitêp

Di dîroka kurda ya gîştî de Sêvikan-Reşî cîyekî girîng dilîzin. Di vê pirtûkê de hûn dikarin ji serdemê Hûrî, Med û Safewîyan heta roja îro dîrok, ol, kevneşopî, nufûs, belavbûn, cil û berg û guhertinên di nava Sêvikan de bixwînin. Beşên êlêyên ku parçebûyî û li coğrafyayên dûr dijîn, fermanên qirkirin û bi zorê bicih kirin û gelek niqatên din ên balkêş hûn dikarin di vê kitêbê de bibînin. Parçeyek ji dîroka vindabûyî ye.

Dîroka Êla Sêvikan

Şoreş Reşî

Hinek kes dikarin bêjin, çi bi van ve heye? Belê, piştî bi dehan salan dikarin zarokên me meraq bikin ku ka kalên wan bi çi kenîne? 100 sal berê TV, radio, komputer, telefon û bi gîştî teknoloji tunebu an jî bi pêş neketibû. Xelkê wexta xwe çawa derbas dikir? Di jiyana rojane de pedewîyên xwe yê ken bi çi didîtin? Ya herî girîng jî jîyan, tekilî, fantasî, rewşa civakî, toleransa wan li hember hev, aliyê wan yê afirînerî û olî çawa bû? Mirov dikare bi rihetî tê de bibîne û dinyaya ku ew tê de dijiya nas bike...

DILOPEK JI PÊKENOKÊN KURDÊN ANADOLÊ:

Yaranî

Şoreş Reşî

Weşanxaneya RÛPELê bi du berhemên girîng dest bi weşanê kir !

Weşanxaneya RÛPELê xebatên xwe yên avakirinê temam kir û bi armanca hêskankirina bikaranîn û nivîsîna zimanê kurdî, bi du pirtûkên bingeheên sereke derket pêşberî xwendevanan.

Berhema yekem a bi navê Ji bo Rastnivîsînê Ferhenga Kurdî (Kurmancî)-Tirkî [Doğru Yazım İçin Kürtçe (Kurmancca)-Türkçe Sözlük] hatiye çapkirin, bi koordînasyon û rêveberîya zimanzan Malmîsanij, bi beşdariya zimanzanên ji aliyê raya giştî ve jî ji nêz ve tîn naskirin yên wekî Mistefa Aydoğan, Zana Farqînî, Newzad Hîrorî, Huseyîn Kartal, Remzî Kerîm, Mahmûd Lewendî, M. Emîn Narozi û Reşo Zilan di ecama bi xebateka hevbeş a nêzikî du salan de hat amadekirin. Ev zimanzanan bi xebata vê ferhengê ku di beşa xwe de xebata yekem e, bi taybetî 9.000 peyvên pirguher-to (pirvaryant) ku li gor herêman ji aliyê nivîskî û devkî ve guhertoyên wan ên cuda tespît kirine û di navbêra xwe de gengeşî kirine û biryar dane ji bo rastnivîsîna kurmancîyê kîjan guher-to wekî standard bê peji-randin û di ferhengê de encamên ku bi hev re gihîştinê û pêşniyazên xwe derxistine holê.

Berhema din ya bi navê Rêbera Rastnivîsîne [Doğru Yazım Klavuzu] ji aliyê Mistefa Aydoğan ku di xebata ferhengê de jî bi awayekî aktîf cih girtibû, hatiye amadekirin. Aydoğan vê berhemê bi armanca rêkûpêkkirina qayîdeyên rastnivîsîna kurmancîyê û jîholêrakirina tevlihevîyên di warê nivîsandina kurmancîyê de, bi xebata demdirêj û berfireh derxistiye holê. Di berhemê de navên hemû bajar û navçeyên Kurdistanê, navên hemû welatan li gel navên paytext û pereyên wan, navên roj û mehan, qayîdeyên herfên girdek û hûrdek, kurtkirinên ku zêde tîn bikaranîn, qayîde û rastnivîsîna cihnavên kesî, rengdêr, lêker û navdêran bi vegotin, mînak û tabeleyen bi berfirehî û bi awayekî hêsanî bîr fêmkirin, hatine şîrovekirin.

Ev berhemên ku her yek di warê xwe de xebatên yekem in, li ser daxwaz û piştgirîya projeya IKMGyê (Koma Medyaya Serbixwe ya Kurdî), bi koordînasyona zimanzan Malmîsanij pêk hat. Malmîsanij di pêşgotina ferhengê de pêvajoya pêkhatina van berheman wisa bi lêv dike: "Kesên ku bi kurmancî dixwînin û dinivîsin, ji pîrbûna pîrs-

girêkên kurmancîya nivîskî agahdar in. Nebûna zimanekî standard û kêmasî û tevlihevîya qayîdeyên rastnivîsînê, dibin sebeb ku nivîskar di dema nivîsandinê de gelek zehmetîyan bikişînin.

Di dawîya sala 2010an de, min û Murat Satik û Riza Dînçî me hevûdin ditibû û em li ser pirsgirêkên rojnameya Le Monde diplomatique kurdî peyivîbûn. Wan di çarçoveya xebata IKMGyê (Independet Kurdisch Media Group) de ev rojname derdixist. Ji min re qala projeyên xwe yê weşanên kurdî, pirsgirêkên zimanê vê rojnameyê û wergeran kiribûn, di dû re fikir û pêşnîyazên min pirsîbûn.

Min jî gotibû, ev pirsgirêk hindî mezin in ku dewlet, yan jî dezgehên pir xurt dikarin ji binî rabin. Lê di gel vê zehmetîyê jî di mercên îro de ez du xebatên konkret pêşnîyaz dikim. Ez bawer dikim ku ev pêşnîyaz, dê di kurmancîya dahatîyê de xizmeta zimanê standard yê nivîskî bikin:

1) Amadekirina rêbera rastnivîsîna kurmancîyê.

2) Amadekirina pirtûkekê ku ji bo zimanê nivîskî bêjeyên (kelîmeyên) sereke nişan dide. Ango, bi hezaran bêjeyên ku di zimanê axaftinê yê kurmancîyê de hene û xwedî varyantên cihê ne, divê bîn tesbîtîkirin û ji

varyantên her bêjeyê varyantek ji bo zimanê nivîskî bê hilbijartin.

Heke meriv bikaribe van du pirtûkan amade bike, ne bi tenê IKMG lê hemû kesên ku bi kurmancî dinivîsin dê jê sûdê werbigirin.

Wan jî got ku ew jî bi pirsgirêkên nivîs û bitaybetî wergerên rojn meya Le Monde diplomatique kurdîyê, hewcedarên van tiştan in û van her du pêşnîyazan minasib dibînin. Ferhenga li ber destê we, berhema xebateka çendpêngavî ye ku piştî wê hat domandin...” Dîsa bi nivîsa “ji wejanxaneyê” ku di destpêka pirtûkê de cih digire pêvajoya xebata van her du pirtûkan wisa tê îfadekirin: “Ev berhema di destê we de ji hewcedariyên pêvajoya rojnameya Le Monde diplomatique kurdî ya ku 3 sal e ji aliyê Koma Medyaya Kurdî ya Serbixwe (IKMG) ve tê weşandin û ji lêgerînên çareserkirina pirsgirêkên zimanî ya nêzikî 20 pirtûkên ji bo weşanxaneyê Rûpelê tê amadekirin, derket holê... Bêşik ev xebat dê bi pêşnîyaz û rexneyên zimanzan û nivîskarên din û di dahatîyê de bi konferansên ziman û bêşdariya sazîyên akademîk bi pêşkeve û xwe nû bike..”

Ev her du berhemên ku bi metodên zanistî û akademîk hatine amadekirin û hevûdu temam dikin ne tenê ji bo weşanên kurmancî yê

IKMG û RÛPELê, bi gelemperî di warê taybetmendîya standardîzekirina zimanê kurmançîyê de jî hewce-darîyan dibersivînin û du berhemên bingehîn in ku her kesên kurmançnivîser dikarin ji van pirtûkan sûde werbigirin.

Li ser RÛPEL û IKMGyê

IKMG (Koma Medyaya Serbixwe ya Kurdî) ya ku ji bo van hemû xebatan derfet û îmkanan peşkeş dika sala 2010an hat damezrandin.

IKMG ji destpêka damezrandinê heta niha rojnâmeya Le Monde diplomatique kurdî bi kurdî (kurmançî) diweşîne û bi armanc û wêneka (vîzyoneka) mezin ji bo bi zimanê kurdî berhemên bi kalîte û girîng bîr afirandin, xebatên xwe yê çapemenîyê didomîne.

Weşanxaneyê RÛPELê jî bi awayekî fermî di çirîya pêşîn a 2012an de di çarçoveya proje-ya IKMGyê de dest bi xebatê kir. Armancên weşanxaneyê bi vegotina ku li ser navê weşanxaneyê di destpêka pirtûka yekem “Ji Bo Rastnivîsînê Ferheng Kurdî-Tirkî” de cih digire wisa tê destnîşankirin: “Ji 1960î vir ve di derheqê pirsgrêka Kurdistanê û pirsgrêkên civakî, ziman, çand û dîroka gelê kurd de gelek berhem hatin weşandin.

Weşanxaneyên kurdî bi hewl-danên ku wekî bi derzî bîrê bikolin,

li gel zehmetîyên dijwar û xeternak li ber xwe dan û ji aliyê weşangerîya kurdî ve daneheveka/dewlemendîyeka berbiçav afirandin û di bin sîyaseta zordestîyê ya asîmîlasyon, înkarkirin û qedexekirinê de li ser civak û dinyaya entelektuel a kurdî tesîreka mezin hîştin.

Weşangerîya kurdî li gel geşepêdanên hîn jî bi pirsgrêkên cidî re rûbirû ye. Berî her tiştî sînordarkirinên li ser ziman -ku ziman bingeha weşangerîyê ye- berdewam in. Di mercên wisa de ku perwerdeya bi zimanê zikmakî tunebe, hejmara kesên ku bikaribin bi zimanê kurdî bixwînin û binivîsin gelek kêr be û bazara weşangerîya bi zimanê kurdî tunebe, weşankarîya bi zimanê kurdî jî gelek dijwar dibe. Di heman demê

de tunebûna sazîyên akademîk ên li ser zimanê kurdî xebatê bimeşînin û zanyariyê biafirînin astengê din a li pêşîya weşangerîya kurdî ye. Hîna jî di bibliyografayên di derheqê Kurdistanê de gelek kêmbêr berhemên kurdan û çavkanîyên bi zimanê kurdî tê kirin. Di van salên dawî de hejmara berhemên bi zimanê kurdî tînin nivîsîn zêde dibin. Lê li gel vê yekê, ji ber kalîte û nestandardîya zimanî, pirsgirêkên weşangerîya kurdî berdewam in.

Ji hêla din ve, di van 20-25 salên dawîyê de, di civata kurdî de gelek geşepêdan û pêşveçûn hatin jîyîn û gelek ezmûnên erênî û neyênî pêk hatin. Îro, hewcedariya civata kurdî ji her demê zêdetir bi aqil û mejîyên hizirdar, bi pêvajoyeka rewşenbîrî ya nû ku bîngeha xwe ji zanist û agahdariyê werdigire û di warê çand û fikirê de bi veguherîna paradîgmayeka nû heye.

Di vê çarçoveya hewcedariyan de weşanxaneya RÛPELê di derheqê pirsgirêkên Kurdistan û dinyayê de û di derheqê mijarên ziman, çand, dîrok û edebîyata kurdî de weşandîna berhemên telîf û wergerê yê bi kalîte plan dike. RÛPEL, plan dike ku lêkolînên li gor vîzyon û armancên xwe teşwîq bike, projeyên hin berheman jî rasterast çêke û encamên wan biweşîne. RÛPEL, di

van xebatên xwe de, dê pîvan û standardên ku di warê çapemenîya navnetewî de bi gelemperî hatine pejirandin û profesyonelîyê wek bîngeh werbigire.

RÛPEL, dê bi giranî bi zimanê kurdî weşanê bike. Wekî ku di destpêkê de jî hat gotin, yek ji pirsgirêka bîngehîn a zimanê kurdî standardbûyîna zimanê nivîskî ye. Ji bo çareserkirina vê pirsgirêkê ku bi pêşîlêgirtin û qedexekirina zimanî ve girêdayî ye, li gel zimannas, sazîyên akademîk û nivîskaran peywirên girîng ên weşangeran jî hene.“

Navnîşanên xwestinê:

Rûpel Basım Yayın Dağıtım

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Tel: +90 (212) 252 02 24

Fax: +90 (212) 252 02 25

E-mail: info@rupel.eu www.rupel.eu

Tel: 00 49 (0)30 330 990 420

Fax: 00 49 (0)30 330 990 429

AMED, erdnîgarî, dîrok, çand, derket

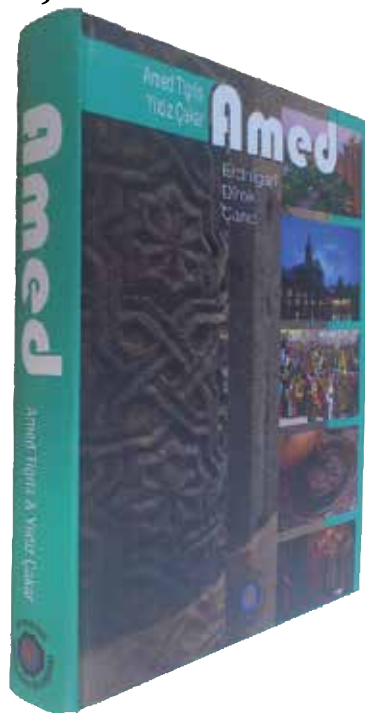
Nivîskarên pirtûkê Amed Tîgrîs û Yildiz Çakar in. Pirtûk ji aliyê Weşanxaneyê Şaredariya Bajarê Mezin a Amedê ve hatiye çapkirin û îhaleya çapê ji Weşanxaneyê Lîsê girtiye. Pergala rûpelan (mizampajê) ji aliyê Weşanxana APECê ve hatiye amadekirin.

Pirtûka *AMED, erdnîgarî, dîrok û çand* du beş e: beşa yekem navenda bajêr û gundên wê û beşa duyem ji hemû bajarok (qeza) û gundên wê ne. Pirtûk 652 rûpel e û bi tevî rengîn e.

Mirov dikare bibêje ku ev berhem weke ansîklopediyeke bajarê Amedê (Diyarbakirê) ye. Bi kurtî dîrok, erdnîgarî, çand, aborî, civakî, demografi, etnografi, mîtolojî, perestgeh, ziyaretgeh û bi bigrafiyan hatiye dagirtin.

Girîngiya vê pirtûkê yek jê ev e ku xwerû bi kurdî ye. Kurdiyeke sivik, nêzikî zimanê axaftinê ye. Ya duyem, bi çav, mejî û perspektîveke kurdî û zanistî hatiye nivîsandin. Dîroknivîsên nijadperest û derewçîn ku heta niha xwestine dîrok û çanda bajarê Amedê reş bikin, tevlihev bikin, serûbino bikin, veşêrin û bikin mal û milkê xwe, di vê pirtûkê de, bi belge û argûmentên zanistî ev derew û planên wan yek bi yek hatine destnîşan û diyarkirin. Dagîrkeriya ku heta niha bi perdeya "çanda mozaîka gelan" dixwest veşêrin, bi vê pirtûkê perdeya genî hatiye çirandin û derew û nijadperestiya wan derketiye holê.

Ji aliyê din ve, cara yekem e ku berhemeke weha li ser Amedê bi hûrî, kûrî

û berfirehî hatiye rawestin. Bajarok bi bajarok, tax bi tax, gund bi gund, gom (mezre) bi gom hemû bi taybetiyên xwe ve bi kurtî hatine nivîsîn. Parlamenter, şaredar, nivîskar, hunermen, navdar û dengbêjên amedî ji kîjan bajarok an jî gundî ne kurtejiyana wan hatiye nivîsîn û navên berhemên wan hatine destnîşankirin.

Herweha Navên gund û mezreyan bi kurdî û tirkî ne. Kîjan gund li ku ye, çend km ji bajêr an ji bajarokê dûr e, rewşa aborî û civakiya gundiyan çawa ye, çend kes li gund an li gomê dijîn, ji kîjan netewî ne, ziman an zaravayên wan çi ye, cihên dîrokî, turîstîk, çem, çiya, deşt, zozan û ziyaretgeh li gund hene, çi ne, yek yek hatine destnîşankirin.

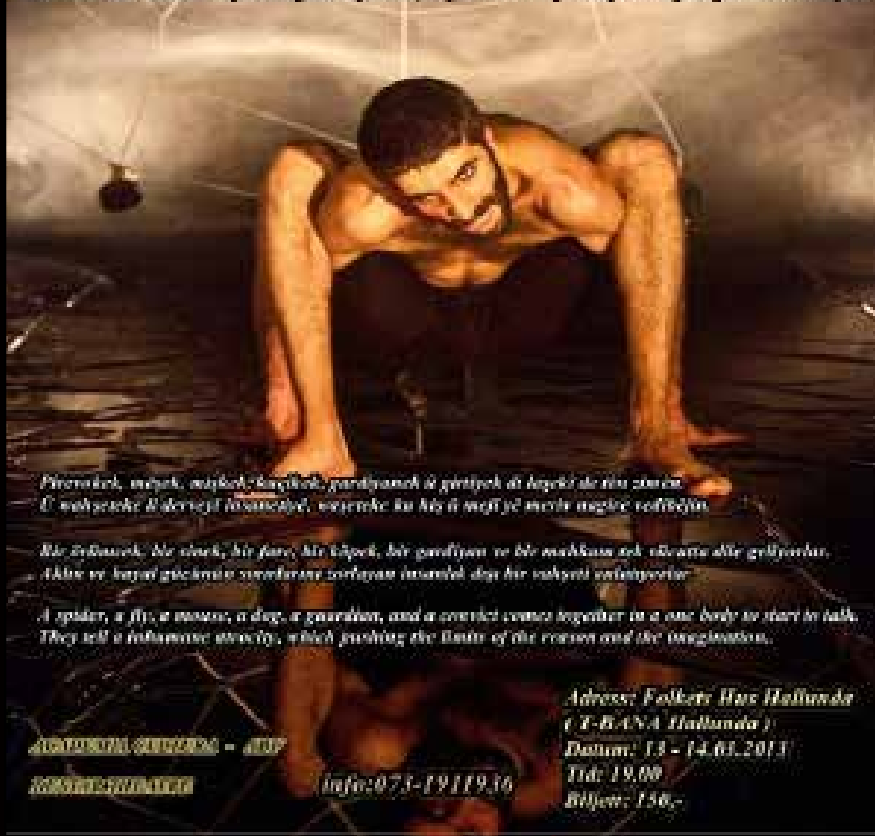
13.03.2013

DİYARBAKIR/ DİSKO 5NO'LU

"*Black & White*" was named one of the best five games of 2011 by *GameSpot* critics for its superb

Disini 5. Anda bisa melihat bahwa 5.11 sudah terisi, dan ini menunjukkan bahwa Anda telah selesai.

Table 4. Nitro-NTI model, given as fitted coefficients, eigenvalues and loadings, given as first 3 principal components, on 1000

América Latina
 y el Caribe